

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ (EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER)
ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**İLKOKUL 5. SINIF
ÖĞRENCİLERİNİN BENLİK
SAYGILARI İLE ANA BABA
TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ**

T. 43942

Ayşen DURU

**Danışman
Doç. Dr. Ferda AYSAN**

**İZMİR
1995**

ÖZET

Bu çalışmada, İzmir, Konak İlçesinde, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ilkokullarda okuyan 5. sınıf öğrencilerinin benlik saygısı ile ana - baba tutumları arasındaki ilişki araştırılmıştır.

Araştırmanın ilk aşamasında alt sosyo - ekonomik düzeyi temsil eden ilkokullardan 90 (45 kız, 45 erkek), orta sosyo - ekonomik düzeyi temsil eden ilkokullardan 150 (75 kız, 75 erkek) ve üst sosyo - ekonomik düzeyi temsil eden ilkokullardan 60 (30 kız, 30 erkek) öğrenci olmak üzere, 12 sınıftan tesadüfi örnekleme yoluyla toplam 300 öğrenci seçilmiştir. Piers - Harris Benlik Saygısı Ölçeği (EK-1 (1964)), Ana Baba Tutumu Ölçeği (EK-2) ve Öğrencilere Kişisel Bilgi Formu (EK-3) uygulanmıştır.

Anket sonuçlarının çözümlenmesinde yüzdeler dağılımı ve X^2 analizi yapılmıştır. Araştırmanın bağımlı değişkenleri olan benlik saygısı ve ana - baba tutumu ile bağımsız değişkenlikleri olan öğrencilerin, cinsiyeti, doğum sırası, ana okuluna gitme durumu, kendilerini ailede kime yakın hissettikleri, annenin öğrenim durumu, babanın öğrenim durumu, annenin çalışma durumu, okul başarısı ve okul başarı beklentisi ile benlik saygısı ve ana - baba tutumu arasındaki ilişki X^2 yöntemiyle araştırılmıştır.

Elde edilen bulgulara ana - baba tutumu ile çocuğun benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ana - baba tutumunu demokratik olarak değerlendiren öğrencilerin benlik saygısının ana - baba tutumunu otoriter olarak değerlendiren öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Bu konuda yapılan araştırma bulguları ve kuramsal yayınlarda belirtildiği gibi benlik saygısıyla ilgili en önemli değişkenlerden birisi ana - baba tutumlarıdır. Bu çalışmada elde edilen bulgular, diğer araştırma bulguları ile tutarlı bulunmuştur.

SUMMARY

The present study investigates the relationship between self - esteem and perceived parents' attitudes of elementary school students.

The sample consisted of 300 students who attend to fifth grades in the elementary schools in Izmir. The subjects were selected on the basis of three different levels of socio economic status. 90 students (45 girls, 45 boys) came from the low level of, socio economic status; 150 students (75 girls, 75 boys) came from the medium level of socio economic status and 60 students (30 girls, 30 boys) came from the high level of socio economic status.

Three measures were administered to the students; Personal Information Form to collect some demographic data, Pires - Harris (1964) "The way I Feel About Myself Inventory" to measure students' self - esteem and Parental Attitude Inventory to measure students' perceptions about their parents' attitudes.

The relations between the dependent variables (self - esteem and perceived parental attitude) and the independent variables (gender, birth order, previous attendance to kindergarden, students' feelings of closeness to their parents, parents' educational level, mothers work background and academic achievement and expectancy level of academic achievement of the students) were analyzed by the help of X^2 methods and percentages.

Significant findings include a relationship between perceived parental attitude and self - esteem. It was also found that there is a positive relationship between the perception of democratic attitude of parents and high self - esteem of the students. Results were found to be consistent with the findings found in literature.

ÖNSÖZ

Benlik saygısı, ruh sağlığı ile doğrudan ilişkili bir kavramdır. Doğumdan itibaren başlayan benlik gelişimi, yaşamın ileriki dönemlerinde örgütlenir ve yaşamı etkileyen kalıcı bir faktör haline gelir.

Kültürel ve sosyal bakımdan hızlı bir gelişim değişim süresinde olan ülkemizde, üretken, yapıcı, zorlanmalara karşı dayanıklı, sorunların üstesinden gelebilen yüksek benlik saygısına sahip bireylerin yetiştirilmesi için anne - baba ve öğretmenlere büyük görevler düşmektedir.

İlkokul öğrencilerinin benlik saygısı ile ana - baba tutumu arasındaki ilişkiyi ele alan araştırmamızın ilk bölümünde problem tanımlanmış amaç saptanmış ve konunun önemi vurgulanarak araştırmanın sınırlıkları belirtilmiştir. II. bölümde; ilgili yayınlar taranarak, benlik saygısı ve ana - baba tutumlarına ilişkin kuramsal görüş ve yaklaşımlara, konuyla ilgili yurt içi ve yurt dışında yapılan çalışmalara yer verilmiştir. II. bölümde araştırmanın yöntemi ve uygulaması açıklanmıştır. IV. bölümde elde edilen bulgular tablolaştırılarak sonuçlar tartışılmış ve önerilerde bulunulmuştur.

Araştırmanın bütün aşamalarında yardımlarını gördüğüm Doç. Dr. Ferda AYSAN'a araştırmada elde edilen verilerin istatistiki işlemlerinin yapılmasında yardımlarını gördüğüm, Timur KÖSE'ye ve çalışmamda her zaman desteğini gördüğüm aileme içtenlikle teşekkür ederim.

Ayşen DURU

Temmuz 1995

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum "İlkokul 5. Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygıları ile Ana - Baba Tutumları Arasındaki İlişki" adlı çalışmanın, tarafından bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya'da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

04.../ .08/ 1995

Ayşen DURU

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsünün// 1995 tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin maddesine göre Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Ayşen DURU'nun ilkökul 5. sınıf öğrencilerinin Benlik Saygıları ile Ana - Baba Tutumları Arasındaki İlişki konulu tezi incelenmiş ve aday 25./ 08./ 1995 tarihinde, saat 11:30'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 60 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin başarılı olduğuna oybirliği ile karar verildi.

BAŞKAN

Doç.Dr. Ferda AYSAU
Ferda Ayşau

Üye

Doç.Dr. Rengin AKBOY

Rengin Akboy

Üye

Yrd. Doç. Dr. Şahide ÖZBEN

Şahide Özben

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
SUMMARY.....	IV
ÖNSÖZ.....	V
TUTANAK.....	VII
İÇİNDEKİLER.....	VIII
TABLolar LİSTESİ.....	X

BÖLÜM I

Giriş.....	1
Problem.....	2
Araştırmanın Amacı.....	3
Sayıtlılar.....	4
Tanımlar.....	4
Araştırmanın Önemi.....	5

BÖLÜM II

İlgili Yayınlar.....	6
Benlik Saygısı Kavramı.....	6
Benlik Saygısına İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar.....	8
Ana - Baba Tutumlarıyla İlgili Kuramsal Görüş ve Yaklaşımlar.....	19
Yaygın Ana - Baba Tutumları.....	20
Demokratik Ana - Baba Tutumu.....	21

Otoriter Ana - Baba Tutumu.....	22
Aile - Çocuk İlişkisi ve İlkokul Çağı Gelişimsel Özellikleri.....	24
Benlik Saygısı ve Ana - Baba Tutumlarıyla İlgili Yurtdışında Yapılmış Araştırmalar.....	28
Benlik Saygısı ve Ana - Baba Tutumlarıyla İlgili Türkiye'de Yapılan Araştırmalar.....	35

BÖLÜM III

Araştırmanın Yönetimi ve Uygulama.....	37
Evren ve Örneklem.....	37
Veri Toplama Araçları.....	37
Verilerin Toplanması.....	39

BÖLÜM IV

Bulgular.....	41
Tartışma.....	65
Öneriler.....	69

Kaynakça	71
-----------------------	----

Ekler	76
--------------------	----

TABLÖLAR

1. Öğrencilerin Benlik Saygısı düzeyinin Yüksek ya da Düşük Olmasına ilişkin Dağılımı
2. Öğrencilerin Ana - Baba Tutumunun Demokratik Otoriter ve Eşit Ağırlıklı Olmasına ilişkin Dağılımı
3. Öğrencileri Cinsiyete Göre Dağılımı
4. Öğrencilerin Ailedeki Doğum Sırasına Göre Dağılımı
5. Öğrencilerin Anaokuluna Gidip Gitmeme Durumuna Göre Dağılımı
6. Aile Üyelerinin Yakın Hissetme Durumuna Göre Öğrencilerin Dağılımı
7. Annenin Öğrenim Durumuna Göre Öğrencilerin Dağılımı
8. Babanın Öğrenim Durumuna Göre Öğrencilerin Dağılımı
9. Anenin Çalışma Durumuna Göre Öğrencilerin Dağılımı
10. Öğrencilerin Okul başarıları Durumuna Göre Dağılımı
11. Öğrencilerin Okul Başarıları Beklentisi Durumuna Göre Dağılımı
12. Benlik Saygısı ile Cinsiyet Arasındaki İlişki (x^2)
13. Ailedeki Doğum Sırası ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki (x^2)
14. Anaokuluna Gitme ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki (x^2)
15. Benlik Saygısı ile Aile Üyelerine Yakın Hissetme Arasındaki İlişki (x^2)
16. Benlik Saygısı ile Anenin Öğrenim Durumu Arasındaki İlişki (x^2)
17. Benlik Saygısı ile Babanın Öğrenim Durumu Arasındaki İlişki (x^2)
18. Annenin Çalışması ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki (x^2)
19. Okul Başarıları ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki (x^2)
20. Okul Başarıları Beklentisi ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki (x^2)
21. Ana Baba Tutumu ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki (x^2)
22. Ana Baba Tutumu ile Doğum Sırası Arasındaki İlişki (x^2)
23. Ana Baba Tutumu ile Anaokuluna Gitme Arasındaki İlişki (x^2)
24. Ana Baba Tutumu ile Aile Üyelerine Yakın Hissetme Arasındaki İlişki (x^2)
25. Ana Baba Tutumu ile Annenin Öğrenim Durumu Arasındaki İlişki (x^2)
26. Ana Baba Tutumu ile Babanın Öğrenim Durumu Arasındaki İlişki (x^2)
27. Ana Baba Tutumu ile Annenin Çalışması Arasındaki İlişki (x^2)
28. Okul Başarıları ile Ana - Baba Tutumu Arasındaki İlişki (x^2)
29. Okul Başarıları Beklentisi ile Ana - Baba Tutumu Arasındaki İlişki (x^2)
30. Benlik Saygısı ile Ana - Baba Tutumu Arasındaki İlişki (x^2)

BÖLÜM I

Giriş

Bireyin doyumlu ve mutlu bir yaşam sürmesinin olmulu etkileri, kendisinden başlayarak önce çevresine sonrada topluma doğru yayılır. Sağlıklı ve mutlu bireylerin yetişmesi, o toplumunu devamını sağlar.

İnsanların yetiştirme tarzlarında toplumsal etkilerin rolü büyüktür ve her toplumun bireylerinin de farklı kişilik yapıları göstermesi doğaldır. Bu farklılıkların oluşmasında en önemli etken aile yapılarının ve ebeveynlerinin çocuk yetiştirme tutumlarının çeşitlilik göstermesidir.⁽¹⁾

Özellikle son elli yıldan beri, ana - baba çocuk ilişkileri, davranış bilimleri ni oluşturan disiplinlerin ilgilendiği bir araştırma alanı olmuştur. Bu ilgiyi dört nedene dayandırabiliriz. "Bunlardan ilki psikanalitik kuramın bebeklik ve çocukluk dönemlerindeki ilk deneyimlere verdiği ağırlık olmuştur. Çocuğun ana babasıyla olan ilişkilerinin onun sonraki davranışlarını ve kişiliğini etkileyebileceği görüşü bu alanda araştırmalar yapılmasına yol açmıştır. Davranışçı psikologların öğrenme kuramının ilkeleriyle çocuk yetiştirme yöntemlerini bağdaştırma çabaları da araştırmalara hız veren, ikinci nedeni oluşturmıştır. Araştırmacıların çabalarını çocuğun zihinsel ve fiziksel gelişimi gibi olanlarda sahip olunan bilgi birikimi ve gelişen araştırma teknolojisi de büyük ölçüde teşvik etmiştir. Dördüncü ve en ağırlıklı neden uygulamaya ilişkindir. Ruh sağlığı alanındaki çalışmalar, akıl hastalıkları ve davranış bozukluklarının önlenmesi üzerine yoğunlaşmaya başlayınca araştırmacılar dikkatlerini ana baba çocuk ilişkilerine çevirmişlerdir."⁽²⁾

Aile çocuğun toplumsallaşmasında en çok etkisi olan toplumsal bir etmendir. Toplumsal faktörlerin ilk ve en yoğun etkisi aile kurumunda görülür. Bunun nedeni "Aile üyelerinin sosyal gelişiminde çok kritik olan ilk yıllarda çocuğun sahip olduğu ilk ve çoğu zaman tek toplumsal temas olmasıdır."⁽³⁾

(1) Gelengül Haktanır, "Aile ve çocuk etkileşimi" Okul Öncesi Eğitim Dergisi, Ekim, Ankara, 1993, s.12

(2) Sevda Uluğtekin, "Çocuk Yetiştirme Yöntemleri Açısından Ana Baba çocuk ilişkileri" H. Ü. Sosyal Yüksek Okulu Dergisi, C:2, S:1-3, Ankara 1984, s.21

(3) Sibel Güneysu, Ana Babaların Çocuklarına Karşı Tutumları ve Çocuğun Davranış Problemleri, H.Ü.U Sağlık Bilimleri Enstitüsü, bilim Uzmanlığı Tezi, Ankara 1982. s.1

Aile, çocuğun kişiliğinin oluşumu üzerindeki etkisini anlayabilmek için, ana - baba - çocuk ilişkilerini incelemek gerekir. Bu ilişkinin temelinde, çocuk yetiştirme yöntemleri bulunur. Çocuk yetiştirme yöntemleri, ana - baba - çocuk arasındaki bütün etkileşimlerden oluşur. "Bu etkileşimler ana - baba'nın tutum, değer, ilgi ve inançlarının ifadesi ile birlikte bakım ve eğitim davranışlarını içine almaktadır."⁽⁴⁾

"Aile bireylerinin özellikle anne ve babanın çocukla ilişki biçimleri, çocuğun kişiliğini önemli ölçüde etkiler."⁽⁵⁾ Kişiliğin, bireyin tavır alışları, çevresini algılayış şekli, gösterdiği uyum tarzı ve tepkileri şeklinde tanımlayabiliriz. "Kişiliğin bir alt yapısı ise benliktir. Benlik, bireyin kişiliğine ilişkin kanıları, kendini algılayış biçimi olarak özetlenebilir. Kişiliği yönlendiren, biçimlendiren bir öğedir."⁽⁶⁾

PROBLEM

Kişilik, çocuğu doğuştan getirdiği bazı özelliklerinin, çocuğun içinde bulunduğu toplumsal ve kültürel etkenlerle bir bütün oluşturması sonucu oluşur. Çocuğun etkileşimde bulunduğu ilk toplumsal etken ailedir. Çocuk aile içinde ana - babayı model alır ve davranışlarını buna göre oluşturur. Daha sonra arkadaş çevresi ve okul çocuğun kişiliğini üzerinde, aileninkenden farklı ama ondan bağımsız olmayacak bir biçimde etkili olmaya başlar.

Benlik, bireyin kendi kişiliğine ilişkin kanıları, kendini görüş ve algılayış biçiminden oluşur. Kişiliğin öznel yanısı. Güdülerini denetleme, bireyin karşılaştığı sorunlara çözüm arama, savunma mekanizmaları geliştirme, uyum sağlama gibi görevleri yerine getirir ve toplum tarafından biçimlendirilir. Benlik kavramı, çocuğun yaşantısında önemli yeri olan ana - baba, öğretmenler ve arkadaşların etkileşimi sonucu oluşur. Benlik saygısı, bireyin kendini değerlendirmesi sonucunda kendisini değerli, başarılı, yeterli bulması an-

(4) S. Uluğtekin, *Çocuk Yetiştirme Yöntemleri Açısından Ana - baba - çocuk ilişkileri* s. 24

(5) Abide Güngör, *Lise Öğrencilerinde Öz Sağı Düzeylerini Etkileyen Etmenler*, H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dr. Tezi, Ankara 1989, s. 43

(6) Esra Aslan, "Benlik Kavramı ve Bireyin Yaşamındaki Etkileri" *Eğitim Bilimleri Dergisi*, M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi, s. 4, İstanbul 1992 s. 7

lamında kullanılan bir kavramdır. "Benlik saygısı, kendini olduğundan aşağı ya da olduğundan üstün görmeksizin kendinden memnun olmak, kendini olduğu gibi kabullenme, özüne güvenmeyi sağlayan sağlıklı bir ruh halidir."⁽⁷⁾

Benlik saygısı ile ana - baba tutumu arasında sıkı bir ilişki vardır. Ana babasını çocuğu desteklemesi, benlik saygısını arttırırken, ana - baba baskısı da düşük benlik saygısına neden olmaktadır.

ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırma, ilkokul 5. sınıf öğrencilerini ana - aba tutumları ile benlik saygıları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada aşağıdaki denencelerin doğruluğu sınanmıştır.

1. Erkek öğrencilerin benlik saygısı düzeyi, kız öğrencilere göre daha yüksektir.
2. Kardeşler arası doğum sırasına göre öğrencilerin benlik saygısı düzeyleri arasında farklılık vardır.
3. Anaokuluna giden öğrencilerin benlik saygısı düzeyi, anaokuluna gitmeyenlere göre daha yüksektir.
4. Kendilerini aile üyelerinden farklı kişilere yakın hisseden öğrencilerin benlik saygısı düzeyleri arasında farklılık vardır.
5. Annenin öğrenim düzeyi ile çocuğun benlik saygısı düzeyi arasında doğru bir ilişki vardır.
6. Babanın öğrenim düzeyi ile çocuğun benlik saygısı düzeyi arasında doğru bir ilişki vardır.
7. Annesi çalışan öğrencilerin, benlik saygısı düzeyi, annesi çalışmayan öğrencilerin benlik saygısı düzeyinden daha yüksektir.
8. Okul başarısı yüksek olan öğrencilerin, okul başarısı düşük olan öğrencilere göre, benlik saygısı düzeyi daha yüksektir.

(7) Atalay Yörükoğlu, *Gençlik Çağı* İstanbul 1989, s. 110

9. Yüksekokul başarıları beklentisi olan öğrencilerin düşük okul başarıları olan öğrencilere göre benlik saygısı düzeyi daha yüksektir.

SAYILTILAR

1. Araştırmada, anne - baba tutumları demokratik ve otoriter olmak üzere iki tutum ile sınırlandırmıştır.
2. Araştırmada incelenecek olan benlik saygısı düzeyi Piers - Harris Benlik Kavramı Ölçeğinin, ana - baba tutumları da Ana - Baba Tutum Envanteri'nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.
3. Araştırma Kadifekale, Limontepe, Yeşilyurt, Vasıf Çınar, Cemil Midilli, Hakimiyet-i Milliye ve Gazi İlkokulu 5. sınıfına devam eden 300 öğrenciden elde edilen verilerle sınırlıdır.

TANIMLAR

Benlik : Kişinin ihtiyaçları, yetenekleri, ilgileri ve diğer kişilik özelliklerine ilişkin algı ve değerlendirmelerinin bütünüdür.

Benlik Saygısı : Bireyin kendisini değerlendirerek, kendisini değerli, yeterli ve başarılı bulmasıdır.

Yüksek Benlik Saygısı : Bireyin kendisinden yeterince emin olması, çevreden gelen tehlikelere karşı koyabilmesidir.

Düşük Benlik Saygısı : Düşük benlik saygısına sahip birey, kendisinden yeterince emin değildir ve büyük bir olasılıkla bazı şeyler yanlış gittiğinde kendilerini tehlikede hissederler. (8)

Demokratik Ana - Baba Tutumu : Çocuğun varlığına saygı duyulması ve koşulsuz sevgi temeline dayanır. Anne - Baba çocuğu yaşına göre bazı kararlar almasına teşvik eder, önemli kararların nedenlerini onunla tartışır.

(8) S. Carver, Individual Differences In Self Concept and Self - Process, The Self In scholl Psychology, Daiei Wegner, Oxford University Press 1980, s. 47

Otoriter Ana - Baba Tutumu : Anne - Baba kendisi toplumsal otoritenin temsilci olarak görür. Çocuğu, çeşitli konularda karar verebilecek şekilde göremez ve onunla ilgili kararları kendisi alır. Çocuk istenilen şekilde davranırsa ona sevgi gösterir.

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Kişilik gelişiminde, ailenin ve çevrenin önemi büyüktür. Çocuğun benliği, ilk karşılaştığı toplumsal çevre olan aile ortamında gelişmeye başlar. Bu gelişmede ebeveynlerin önemi büyüktür. Çünkü anne - baba, çocuk için ilk model kişilerdir. "Kişi kendisini ana - babalar, öğretmenler, arkadaşlar vb. kişilerin tanımladığı ve değerlendirdiği gibi tanımlayıp değerlendirir."⁽⁹⁾

Bu araştırma sonuçlarının, öğretmenlere, rehber uzmanlara ve ebeveynlere yardımcı olacağı ümit edilmektedir. Öğrencilerin benlik saygısı olumsuz yönde etkileyen etmenlerin belirlenmesinde ve ana - babaların, öğretmenlerin ve rehber uzmanların bunları dikkate alarak, çocuğa gerekli yardımı yapacağı ve böylelikle çocukların benlik saygısı düzeyinin yükselebileceği düşünülmektedir. Yüksek benlik saygısı, sağlıklı bireyler oluşturur. Sağlıklı bireyler de sağlıklı toplum yaratacağından araştırmanın önemi artmaktadır.

Ana - baba tutumu ile ilkokul çocuklarının benlik saygısı arasında ki ilişkinin Türkiyede çok az araştırılmış olması da bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde önemli bir neden oluşturmaktadır.

(9) Şeyda Bilir, sibel Güneysu, "Gençlerin Kendilerini Kabul Düzeyini Etkileyen Bazı Etmenler." Çocuk Sağlığı ve Eğitim Dergisi, s.3, H.Ü. Ankara 1988

BÖLÜM II

İlgili Yayınlar

Bu bölümde araştırmanın temelini oluşturan benlik saygısı kavramı ve bu kavrama ilişkin hümanistik, psikanalitik, sosyolojik açıklama getiren araştırmacılarla diğer kuramcılarının görüşlerine ve ana - baba tutumuna yönelik kavramsal yaklaşımlara yer verilmiştir.

BENLİK SAYGISI KAVRAMI

İnsanı anlayabilmek , onun kişiliğini tanımakla mümkün olabilir. Her insan- kendini algılama biçimine göre çevresine tepkide bulunur . Bu davranışlar, bireyin kendisi hakkındaki değerlendirmelerine göre yönlenir.

Son elli yıldan beri psikologların özellikle üzerinde durdukları konulardan birisi de benlik kavramıdır. Ebstein, Gecas Rosenberg gibi bazı teorisyenlerin benlik kavramı ile benlik saygısı kavramının birbirinden ayırmışlardır.

"Benlik kavramı kişinin yetenekleri, ihtiyaçları, tutumları ve diğer kişilik özellikleri hakkındaki algı ve değerlendirmelerinin tümünü içerir."⁽¹⁰⁾ Benlik saygısı ise, bireyin kendisini yetenekli, önemli, başarılı ve değerli olarak algılama derecesidir. Kendimiz hakkında yaptığımız duygusal bir değerlendirmedir.

İngilizcesi "Self - esteem" olan benlik saygısı kavramı için literatürde "özgüven" ve "öz saygı" gibi ifadeler de kullanılmaktadır. "Benlik saygısı, benlik kavramı (self - concept) ile içiçedir. Ancak benlik saygısı kavramı benlik kavramının içermediği değer biçici bir unsura sahiptir. "Ben kimim?" şeklindeki bir soru benlik kavramı ile bir ilgiliyken "Ben iyi miyim yoksa kötü mü?", "Ben akıllı mıyım yoksa aptal mı?" şeklindeki sorulara verilen cevaplar ise benlik saygısıyla ilgilidir." ⁽¹¹⁾

(10) Serdar Erkan, "Ana - Babalarının Demokratik, Otoriter ve İgisiz Olarak Algılayan Bireylerin Benlik Kavramları ile İdeal Benlik Kavramlarının Bağdaşım Dereceleeri Arasındaki Farklar." Eğitim Dergisi, S. 3 Ankara 1993, s. 57

(11) COOPERSMITH, S. The Antecedents of Self - Esteem, W Freeman Company, San Francisco, 1974

Kişinin "Ben kimim?" "Neler yapabilirim ya da neler yapamam?" "Amaçlarım nedir?", "Neler benim için önemlidir?" vb. sorulara verdiği yanıtlar benliğini ortaya çıkarır.⁽¹²⁾ İlk iki maddenin cevapları gerçek benliği, son iki maddenin cevapları ise ideal benliği oluşur. Yaşamımız boyunca, bu tür sorulara bilinçli ya da bilinçsiz olarak cevap ararız.

Şu halde bireyin "tutum ve davranışlarını, uzun ve kısa vadeli yanlarını yaşam hedeflerini anlamak ve değerlendirebilmek için onun kendi hakkındaki değerlendirmelerini yakından bilmemiz gerekmektedir. ⁽¹³⁾ diyebiliriz

benlik kavramının beğenilip benimsenmesi sonucunda benlik saygısı oluşur. "Benlik saygısı kişinin kendini değerlendirmesi sonunda ulaştığı benlik kavramını onaylamasından doğan beğeni durumudur." ⁽¹⁴⁾ Bireyin kendisine ilişkin takındığı tutumla belirlediği öznel bir yargı olup, başkalarına sözel ve davranışsal olarak, taşıdığı kişisel bir yaşantıdır. Yörükoğluna göre benlik saygısı, algılanan benliğin beğenilip benimsenmesi sonucu oluşur.

Benlik saygısı aynı zamanda, bireyin kendi kişiliğine karşı geliştirdiği olumlu tutumu ifade eden "kendine güven" (self - confidence) ve "Kendini kabul" (Self - acceptance) ile de binişik bir kavramdır. ⁽¹⁵⁾

Kişiliğimizin öznel yanı olan benliği bazı psikologlar gerçek ve ideal olmak üzere sınıflandırmaya çalışmışlardır. ⁽¹⁶⁾

Horney'e göre gerçek benlik mutluluğa yönelik bireysel gelişmenin , sağlığın ve diğerlerine duyulan gerçek sevginin kaynağıdır. İdeal benlik ise olumsuz değerlendirmelerle zarar görmüş gerçek benliktir ve mükemmel olmaya çabalamaktadır.⁽¹⁷⁾

(12) Sonay Güçray, "Set Özsaygı Envanterinin Geçerlik ve Güvenirliliği" Ç.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi , C. 1, s. 9, 1993 s. 32

(13) Karpathian Wigfeld, Who Am I and What Can I Do? Children's Self - Concepts and Motivation in Achievement Situations, Educational Psychologist C. 26, S.3 - 4, 1991

(14) E. L. Wells, G. Maruell, self - Esteem It's Coceptualization and Measurement, 1976, s. 77

(15) Yedigir Kılıççı, Üniversite Öğrencilerini Kendihlerini Kabullerini Etkileyen Bazı Değişkenler Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, H.Ü. Ankara 1981

(16) Feriha Baymur, Genel Psikoloji Aka Basimevi, İstanbul 1983

(17) Hatice Arık, Adolesan Çağında Benlik Kavramının Gelişimi ve Öğretmenleriyle Karşılık Algılamaların Değerlendirilmesi H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Çocuk Sağlığı ve Eğitimi Programı Dr. Tezi Ankara 1993 S. 9

BENLİK SAYGISINA İLİŞKİN KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

Benlik konusuna ilişkin çağdaş düşüncenin kökenleri çok eskilere dayanır. Düşünürler, "beden" ve "ruh" olarak insanın iki ayrı yönünden söz etmişler ve genellikle de insanın ruhunu ya da düşünebilme yönünü benlik kavramıyla eş anlamlı tutmuşlardır. (18)

William James (1968) son elli yıldan beri psikologların üzerinde araştırma yaptıkları konulardan birisi olan benlik kavramına yaklaşan ilk psikolog olarak kabul edilmektedir. James benlik kavramını, bireyin kendisi hakkındaki bilgisi, değerlendirmesi olarak açıklamış ve benliği "Bilen ben" (The I) ile "bilinen ben" (The me) olmak üzere ikiye ayırmıştır. "Bilinen ben", "empirical ego" olarak adlandırılıp bireyin görünen yapısı, çevresidir. Maddi, toplumsal ve duygusal öge olmak üzere üç süreçten oluşmaktadır. Bilen ben, insanın bilinçli yani düşünen yanıdır."(19)

James (1968) kişilik değerlendirmesi üzerinde ilk formüllerden birini gerçekleştirmiştir. Bu formül; Benlik Saygısı = Başarı : İsteklerdir. Bu formülde benlik sayısının ne yalnız başarılar, ne de yalnızca istekler, amaçlar veya ihtiraslar ile belirlendiği söylenmiştir. Bunun yerine benlik saygısının kişinin kendi kendisiyle barışıklık derecesi ve bu başarılarının isteklerine olan oranıyla belirlendiğini ileri sürmüştür. Diyelim ki dünyanın en ünlü opera sanatçısı olmak gibi bazı istekleriniz var. Ama sonuçta, küçük bir korodaki kişilerden herhangi biri oldunuz. Bu durumda kendinize olan saygınızın düşük olması kaçınılmazdır. Bu genel formüle göre ancak istekleri ve amaçları gerçekçi olan bir kişi, ortalama bir başarı ile bile kendini değerli göreceğinden mutlu olabilecektir. (20)

James'ten sonra benlik kavramıyla ilgilenen ikinci kişi Cooley'dir. Cooley benlik kavramını sosyolojik bir yaklaşımla ele almıştır. Ona göre benlik kav-

(18) Uğur Öner, Egenlik Psikolojisi, Derleyen Bekir Onur, Hacettepe Taş Kitapçılık Ltd. Şti. Ankara 1987 s. 67

(19) E. Aslan "Benlik Kavramı ve Bireyin Yaşamındaki Etkileri" a.g.m., s.81

(20) F.J. Bruna Psikoloji Tarihine Giriş, Çev. Nesrin Hisli, Ege Üniv. Edb. Fak. Yayınları No: 10 İzmir 1982 s. 72

ramının oluşmasında bireyin içinde bulunduğu toplumsal ortamın da etkisi vardır. Kişinin başkalarıyla etkileşimiyle oluşan benliğini, ayna benlik (Looking glass self) kavramıyla açıklamaya çalışmıştır. Cooley "içe bakışla dahi, bireyin başkalarından kurtulamadığını, başkasının dışında olmadığını olamayacağını ileri sürer. Hatta bireyin doğrudan kendini kavrayamayacağına inanır. Bedenimizi görmek için nasıl bir aynaya ihtiyacımız varsa, şahsiyetimizi de böyle bir araçla görebiliriz. Bu aynayı; kendi imajımızı yansıtan başaları temsil eder. Başkalarının hakkımızdaki düşüncelerinden etkileniriz. Ancak bu aynayı temsil edenler kusursuz değildir. Kendimizle ilgili yansıtımlar dışımızdaki kişilerin karmaşık kişilik yapılarından etkilenir." (21) "Cooley benliği, bireyin davranışını güdüleme ve bütünleştirme işlevleri olan bir öge olarak görmüştür." (22)

Mead (1970)'e göre benlik toplumsallaşma süreci içinde oluşan bir kavramdır. Birey, başkalarının kendisine karşı gösterdikleri tutumlara göre, başkalarının gözüyle kendisine bakar ve kendisi hakkında düşünmeye başlar. Bununla birlikte başkalarına başkalarının gözüyle bakmayı öğrenir. Ona göre benlik kavramını kişiye toplum kazandırır. Toplumsal yaşantının ve etkileşimin olmadığı yerde benlik bilinci oluşmaz. Benlik oluştuğundan sonra bireyler kendileriyle iletişim kurabilirler ve yalnızlığa katlanabilirler. Ancak bireyin kendisiyle kurduğu bu iletişimin, başkalarıyla kurulan toplumsal iletişime dönüşmesi gerekir. Bu yapılmazsa uyumsuzluk belirtileri görülmeye başlar.

Diğer bireylerin görüşlerini benimseyen bir kimse grubun özel amaçlarını ve kurallarını korumak için kendisinden neyin istendiğini bilir. Sadece kendi rolünü ve başkalarının rolünü bilmekle kalmaz, grup etkinliğinin oluşabilmesi için rollerin etkileşme biçimlerinin de nasıl olacağını bilir. Kısacası birey, toplumun bakış açısının tümünü benimser.⁽²³⁾

Psikanalitik ekolde Freud, benlik kavramını ayrı bir kavram olarak ele almamıştır. Ego kavramı ile ilgili açıklamalar, benlik kavramına yapı bakımından birbirlerine benzetmekle birlikte farklılık da gösterirler. Benlik, id, ego ve

(21) Ersin Altıntay, Öğretmen Yetiştiren Fakülte Öğrencilerinin Benlik ve Mesleki Benlik Kavramları Arasındaki Bağdaşım Düzeylerini Etkileyen Bazı Faktörler, H.Ü. Sosyal Bilimler Enst. Dr. Tezi Ankara 1988, s. 15

(22) C. BRENNER, Psikanalizin Temelleri Çev. İ. Savaşır, Y. Savaşır, Yankı Matbaası Ankara 1977, s. 124

(23) E.L. Wells and G. Marwell, Self - Esteem It's Conceptualization and Measurement, California Sagi Publications, 1976, s. 91

süperegoyu kapsayan bir yapıdadır. Ego, bilinçli görüngüleri, benlik ise hem bilinçli hem de bilinçsiz görüngüleri içerir.

Freud, "Gerçek dış dünyanın etkisi altında alt benliğin bir parçasının özel bir gelişme gösterdiğini" dış uyaranları algılayan ve aşırı uyaranlara karşı ruhsal yapıyı koruyan bir dış tabakadan" giderek, özel bir yapı geliştiğini ve bu yapının "alt benlik ile dış dünya arasında bir arabulucu" görevini yüklendiğini ileri sürdü ve gelişen bu yapıya benlik (ego) adını verdi."⁽²⁴⁾

Freud benliğin, patolojik yönüyle (bireyin kendinden nefret etmesi, suçlaması gibi) ilgilenmiş, benlik saygısı yönüyle ilgilenmemiştir.

Jung (1939) göre benlik orta yaşlarla gelindiği zaman ortaya çıkmaya başlar, çünkü bundan önce kişilik gelişimini v bireyselleşmesini tamamlamamıştır. Bireyin kendini gerçekleştirebilmesi için kenidsine ilişkin herşeyi bilinçlendirebilmesi gerekir. İnsan ancak bu yolla kendini tanıyabilir. Benlik arketipi gelişen kişi, kendisini daha iyi tanımaya, algılamaya ve anlamaya çalışır. Yaşamına istediği yönü verebilmek için daha çok çaba gösterir. ⁽²⁵⁾

Adler (1937)'e göre insan toplumsal bir varlıktır ve diğer insanlarla ilişki kurma ihtiyacındadır. Kendinden çok topluma yönelik bir yaşam geliştirir ve bu görüş sosyal psikolojinin gelişmesine yardımcı olmuştur.

Adler Freud gibi insanın kişilik özelliklerinin ilk beş yıl içinde geliştiğini söyler. Kişiyi tek, bireysel olarak ele alır ve kişinin karakter özellikleri, güdüleri, değerleri ile kendine özgü bir varlık olduğunu ileri sürer.

Horney (1968) bireyin doğuştan kendini gerçekleştirme gücüne sahip olduğunu savunur. Çocukluk yıllarındaki temel gereksinimlerin yeterli derecede karşılanmaması sonucu kusurlu benlik gelişimi olabileceğini ileri sürer. Benlik gelişimini sadece ilk çocukluk yıllarıyla sınırlamaz, orta yaş ve yetişkinlikte de devam ettiğini söyler. Bu yönüyle de psikanalitik teoriden ayrılır. Ona göre çocuklukla yetişkinlik arasındaki sürede kişinin davranışlarına yön verebilecek pek çok olay yaşanabilir. Bu nedenle, çocukluk yıllarındaki yaşantılar, yetişkinlikteki davranışları açıklamada yeterli olmaz.

(24) Orhan Öztürk, Ruh Sağlığı ve Bozuklukları, Medikomat Basım Yayın San. ve Tic. Ltd. Şti. Ankara 1994, s. 34

(25) Engin Gençtan, Psikanaliz ve Sonrası, Hür Yayınevi, İstanbul 1981 s. 25

Horney'e göre güven duygusu ve doyum kişiliğin yönlendiricisidir. Güven duygusu ile çocukluk yıllarında kabul görme arasında bağlantı vardır. Doyumsuzluk anksiyete yaratır. Yalnızlık ve çaresizlik duygularından oluşan temel anksiyete, çevre ilişkilerinden kaynaklanır. Baskınlık, ilgisizlik, soğukluk ve yalıtılmışlık anksiyete yaratır. "Bu nednele de Horney, bireyin anksiyeteden uzaklaşabilmesi için çevresinin bireye değer vermesi ve bireyin kendi kendisine değer vermesi üzerinde durur. Horney, daha ziyade benlik saygısı üzerinde durmaktadır.⁽²⁶⁾

Horney benlik konusunu incelerken kültürel etmenlere de önem vermiş ve "Gerçek benlik" kavramı üzerinde durmuştur. Gerçek benlik, duyguların kendiliğinden olmasını ifade eder. Bu benlik güçlü ve etkin olduğu zaman birey kendi kararlarını verebilir ve sorumluluğunu üstlenebilir. Gerçek benliğin gücü azalırsa, birey kendi benliğine yabancılaşır. Yabancılaşma sonucu ya kendini yönetmek yerine yönetilmeyi seçer ya da aşırı derecede etkinlik göstererek gerçek benliğinden uzaklaşır.⁽²⁷⁾

Erikson (1967), psikosoyal gelişimi sekiz dönemde inceler. Her dönemin kendine özgü çatışmaları vardır. Bu çatışmalar benliğin ruhsal, toplumsal gelişme süreci içinde aşması gereken bir "Kimlik Krizi" olarak yer alır. Her çatışmanın olumlu ve olumsuz olmak üzere iki yönü vardır. Temel güvene karşı güvensizlik gibi. "Benlik kavramı yaşamın belirli dönemlerinde yaşa ve duruma göre değişikliğe uğrar. Her dönem önceki dönemden etkilenecek biçimlenir ve ego sistemi yeni bir kimlik kazanır. Bu süreçte ego ve benlik yer alır. Kimlik duygusu bir çeşit benlik yaşantısıdır. Yani yaşadığı ortamda kendine ait arzuları düşünceleri, anıları ve görünümüyle farklı yer alışı bilincine varmadır.⁽²⁸⁾

Fromm (1968), benlik gelişimini sosyolojik açıdan incelemiş, yalnızlık, dışlanma, ait olma ve yaşamın anlamı gibi bazı varoluşçu kavramlar üzerinde durmuştur. Fromm'a göre benlik toplumun kişiye verdiği olanaklar doğrultusunda biçimlenir. "Birey temel gereksinimleriyle toplumun gereksi-

(26) E. Aslan, M.Ü. Eğitim Bilimleri Dergisi, s. 10

(27) Karen Horney, *Nevrosis and Human Growth*, Newyork: Norton 1968, s. 402

(28) E. Erikson, *Identity : Youth and Crisis*. Newyork: Norton, 1968

nimlerini uzlaştıracak biçimde topluma uyum sağlar. Herhangi bir toplumun kendine özgü işlevinin tamamen çocuğun benliğini toplumun gereksinimlerine uygun olarak biçimlendirme şeklinde ortaya çıktığını ileri sürer. Fromm, mevcut toplumsal sistemlerin robot benlikler yarattığını ileri sürer.⁽²⁹⁾ Froma göre bireyin benliğini sevmemesi sonucu, bencillik oluşur. Benliğini sevmeyen, onaylamayan insan sürekli kaygı içindedir. Nevrotik kişilik yapısına sahip olanlar güçlü bir benlik oluşturmazlar. Diğer insanlarla ilişkilerini sınırlar ve ilgiyi kendilerine yöneltirler. Kendi benliklerinden sıyrılarak toplumsal bir benliği kabul etmeleri güç olur.

Sullivan (1963)'e göre benlik başkaları tarafından yansıtılmış değerlendirmelerden oluşur. Anksiyete benliğin oluşumunda büyük bir güçtür ve yaşamın başlangıcında anneden çocuğa geçer. Daha sonraki yıllarda da bireyin güvenliği tehlikeye girdiği zaman ortaya çıkar. Ona göre 3 tür benlik vardır. Çocuk kendini değerlendirebilecek donanıma sahip değildir. Bu nedenle kendisini ana - baba ve diğer yakınlarını gördüğü biçimde görür ve değerlendirir. Bu kişiler çocuğu sevip sayarsa çocuk da kendine saygı duyar ve "iyi ben" oluşur. Eğer bu kişilerin tutumu olumsuz, alçaltıcı ise "kötü ben" oluşur. "Ben ve ben olmayan" ise benliğin bilindişındadır ve annenin çocuğa karşı aşırı tepki gösterdiği, kaygılandığı durumlarda oluşur. Bu üç oluşumda ailenin ödöl ve ceza yöntemi önemli rol oynar.

Allport (1961) benlik ve egoyu eş anlamlı kullanmış ve "proprium" kavramını ileri sürmüştür. Allport benlik kavramını karşılayan yedi proprium duygusundan söz eder. Bu duygular zamanla gelişir ve birbirleriyle kaynaşarak bir bütün oluşturur. Allport'a göre bireyin iki eğilimi vardır. Bunlar:

- a) Proprium'a anlam kazandıracak biçimde faaliyet gösterme eğilimi;
- b) Yaşamı ve biyolojik ihtiyaçları devam ettirme ve doyurma eğilimidir.

Bu iki eğilimden ilki bireyin kendini en iyi şekilde geliştirmesine yardım eder. İkincisi organizmanın fiziki yaşamını sürdürmesini sağlar. Proprium, bireyin yaşamını anlamlı şekilde sürdürmesine olanak verir.

(29) C.S.Hall and G. Lindzey Teories of Personality, Newyork 1970

"Kendini geliştirme," Allpot tarafından özeğilim şeklinde kabul edilmektedir. Ancak eğitim ve sosyal öğrenmenin de bu konuda kişiye yapacağı katkılar göz önünde bulundurulmalıdır. "Aile bireylerinin çocuğu ilk yıllarında yönlendirdiği bir gerçektir. "Kendini geliştirme" daha ileriki yaşlarda "Kendini Tanıma" ile eş düzeyde gitmektedir. Birey kendinden ne derecede haberdar ise kendini ne kadar gerçekçi olarak algılıyorsa bir o kadar olumlu yönde ilerlemektedir." (30)

Benlik kavramı en geniş biçimde, Hümanistlik, Psikoloji akımında ele alınmıştır. "Bu akımın öncüsü Rogers'ın kişilik teorisinde en önemli kavram olarak görülen benlik, bütün fikirleri, anlayış yeteneğini "ben" veya "bana" ile karakterize edilen "Ben kimim?" ve "Ne yapabilirim?" sorularını içeren değerlerden oluşur. (31)

Rogers (1951) insanda kendini gerçekleştirme eğilimi olduğuna inanır. Ona göre her insan doğuştan mutluluğu arar ve gizilgüçlerini gerçekleştirmek için çabalar. Kendini gerçekleştirme eğilimi, benlikle yaşam arasında bağdaşım olduğu zaman ortaya çıkar. Bağdaşım bireyin sağlıklı bir benlik tasarımı geliştirmesinin temelini oluşturur.

Rogers iki gereksinime ayrı bir önem verir. Bunlar "Olumlu Saygı" ve "Olumlu benlik saygısı"dır. Olumlu saygı, bireyin başkaları tarafından kabul edilmesi, sevilmesi saygı görmesi gibi yaşantıları yansıtır. Bu tür yaşantılara sahip olan kimse, kendisine de saygı duyar. Olumlu benlik saygısı, bireyin kendi benliğine karşı olan olumlu tutumudur. Başkalarının tutumuna bağlı değildir. Bu gereksinimlerin her ikisi de bebeklikten itibaren kazanılır. Özellikle sevgi konusunda ilk doyum kaynağı annedir. Rogers'ın önemli kavramlarından biri de bireyin gerçeği kendisine, öznel dünyasına göre algılamasıdır. Başka bir deyişle dış koşullar bireyde uyandırdığı tepkilere göre bireyi etkiler. (32)

(30)E. Aslan M.Ü. Eğitim Bilimleri Dergisi, s.8

(31) Carl Rogers "A theory of Theraphy, Personalitiy and Interpersonal Relationship as Developed In Client-Centered Framework" In. Koch (Ed) Psychology: A Study of a Science V:3, S: 195, 1959

(32) C. Rogers a. g. k., s.250

Rogers benlik bilincine önem verir. Benlik bilinci, bireyin kendisini nasıl gördüğünü, ifade eder. Her birey daha gelişmiş ve daha olumlu bir benlik geliştirme çabasıdadır. Olumlu benlik gelişmesi için bireyin, koşulsuz sevgi (unconditional love) içinde yetişmesi gerekir.

"Koşulsuz sevilen kişi işbirliği, katkıda bulunma, iç disiplin, bütünlük, kişisel bütünlük gibi yaşamın temel süreçlerini hayatında gerçekleştirebilir, yapabileceğinin en iyisini yapmaya yönelir. Koşulsuz seven kişi sevdiğiyle sürekli ilişki içindedir, konuşur, sorar, anlar, dinler, arasıra akıl verir, sınırlar çizer, sevgisini olduğu kadar kızgınlığını da paylaşır, ama hiçbir zaman sevmekten geri kalmaz. Kişinin davranışlarını sevmeyebilir, fakat kişinin kendini sevmeyi ve desteklemeyi bırakmaz." (33)

Combs ve Snygg, bireysel algılama ya da bireyin kendi benlik kavramına bakışı olarak adlandırdıkları, fenomenolojik bir yaklaşım geliştirdiler. Duygusal veya psikolojik yapının bulunduğu alanı "Algılanan Benlik" (Phenomenal), geri kalan kısmı da "Algılanan Çevre" olarak tanımlamışlardır.

Benlik kavramının bulunduğu alan "Gerçek ben" dir. Burada duygular, düşünceler ve kararlar bulunur. Algılanan benlik kısmında bireysel kimlikler, örneğin, ailesi, okulu, ülkesi gibi çeşitli alanları kapsamaktadır. (34)

Combs ve Snygg'ye göre yeterlik gereksinimi temel bir gereksinimdir. Tüm davranışların amacı bireysel yeterlik sağlamaktır. Benlik sürekli olarak kendini sürdürmek ve yüceltmek peşindedir. Birçok teorisyenin kendini gerçekleştirme dediği de budur. Yeterli bir kişi yaratıcı ve karardır, kendini değerli bulur ve kabul eder. Birey bir tehditle karşılaştığında benlik alanı daralır, kendini yeterli görmez. Sonuçta benliği hakkında olumlu duygulara sahip olamaz. (35)

Dai (1952) benlik kavramını toplumsal boyutta ele alır. Benlik bireyin birincil toplumsal grubunda gelişir. Bu da benlik hiyerarşisinin temelini

(33) Doğan Cüceloğlu, "İyi Düşün Doğru Karar Ver" Sistem Yayıncılık, İst. 1993. s. 283

(34) H. Arık, Adölasen Çağında Benlik Kavramının Gelişimi ve Öğretmenleriyle Karşılıklı Algılamaların değerlendirilmesi, s.8

(35) A. W. Combs and Snygg, Individual Behavior, A Perceptual Approach Thae Behavior, Harper and Roj Pub. Newyork 1959

oluşturur. Bu görüşe göre, benlik kavramlarının temelinde birincil toplumsal grupta gelişmiş olan benlik kavramı bulunur.

Shostrom ve Brammer (1952)'e göre benlik bireyin herhangi bir durumda nasıl davranacağını belirleyen kavramların değerlerin amaç ve ideallerin dinamik bir örgütlenmesidir. Ego ile benlik arasında fark olduğunu ileri sürerler. Ego sistemi, çevreden aldığı uyarımların sembolleştirir benlik sistemine iletir. Benlik sistemi ise, değer yargılarını kapsar ve benliğin çoğu zaman bilinçsiz yönünü oluşturur.

Brown (1980)'e göre benlik bilincinin oluşmasında toplumsal etkileşim önemli yer tutar. Benlik yaşantılarla süreklilik kazanır. Sorumluluk, değer yargıları amaçlar ve idealler bu sürekliliği sağlar.

Burns (1982), benlik tasarımının, bireyin önemli saydığı kişilerin kendisi üzerindeki etkileri sonucu oluştuğunu söyler. Üç çeşit benlik tasarımından bahseder. Bunlar;

- a) **Bilinen Benlik Tasarımı;** Bireyin kendi yetenek, statü ve rolü ile algılarıdır.
- b) **Sosyal Benlik Tasarımı;** Bireyin kendisini başkalarının gördüğü şekilde değerlendirmesiyle ilgili inançlarıdır.
- c) **İdeal Benlik Tasarımı;** Bireyin olmak istediği ya da olmayı umduğu kişidir.

Bu üç benliğin herbiri fiziksel, sosyal, akademik ve duygusal olmak üzere dört boyuttan oluşur.

Stagner (1961)'e göre benlik bireyin duygusal izlenimleri, alışkanlıkları, değer yargıları, fizik yapısı, belleği ve başkalarının onda gördüğü özelliklerden oluşan bir bütündür.

Fronidzi (1952) Gestalt ekolünü temel olarak benliği tanımlamıştır. Ona göre benlik, kişiliğin işlevsel bütünleşmesidir ve kendini oluşturan öğelerin farklılığı ve zıtlığına dayanan dinamik bir bütündür.

Sarbin benliği uyarıcılara karşı organizmanın tepkileri sonucu oluşan bir yapı olarak tanımlamıştır. Bu da diğer bilişsel yapıları gibi alt yapılardan oluşmaktadır. Alt yapılar bedensel benlik, sosyal benlik gibi öğrenme mekanizmaları ile ilişki içindedir.

Maslow'a göre herkeste iç varlık adı verilen bir "özben" vardır ve her insanın kendine özgüdür. Güven duyma, saygı, sevgi, ait olma, kendini gerçekteşime, birincil gereksinimlerden oluşur. Kendini gerçekteşirme, bireyin yaşamını dolu dolu, coşkuyla yaşamasını ifade eder. Birey bir tehditlek-aşşılaşınca, kendini gerçekteşmesi kısıtlanır ve bu da ciddi sorunlara neden olabilir. (36)

Symonds, psikanalitik ekolden hareket ederek, ego'yu içgüdülere tepki olarak algılama, düşünme ve hatırlama işlemelerini gerçekteşiren bir yapı olarak tanımlar. Benlik ise; bireyin kendisine karşı geliştirdiği tepkilerdir ve dört durumdan oluşur;

- a) Bireyin kendisini nasıl algıladığı;
- b) Bireyin kendisi hakkında ne düşündüğü;
- c) Kendisine nasıl değer verdiği;
- d) Olaylar karşısında kendini nasıl savunduğu ve koruduğu

Symonds'a göre birey algı, düşünce, değerlendirme ve kendini savunma tepkilerinin farkında olmayabilir. Bununla birlikte kendisi hakkında bilinçli olarak bir görüşe de sahip olabilir. Symonds bireyin "bilinçli benlik değerlendirmeleriyle bilinçsiz benlik değerlendirmelerinin bağdaşmayabileceğin ileri sürmektedir." (37)

Murphy'ye göre benlik, kişinin kendisini algılama biçimidir. Ego, benliği kuran, geliştiren, savunan, mantıklaştırma, özdeşleşme gibi mekanizmaları içeren bir sistemdir. Murphy, ideal benlik ve engellenmiş benlik kavramlarına değinmiş ve bunların birbirleriyle dinamik bağları olduğunu ileri sürmüştür.

(36) A. H. Maslow Toward a Psychology of being (2d ed) New York Van Nostrand, 1970 s. 114

(37) C.S. Hall and G. Lindzey, Theories of Personality, New York Wiley and Sons 1970 s. 517

Super (1963)'e göre benlik, bireyin dünyaya gelmesinden sonra çevreden gelen uyarıcılarla gelişen bir olgudur. Birey çevresiyle etkileşimini sürdürür-ken benliğine ilişkin algılarını oluşturur. Benlik kavramı, herhangi bir durumda ya da bir iş yaparken oluşur.

Super'e göre ben kavramı birbirinden farklı özelliklerden oluşmuştur. Bunlara "Ben kavramının boyutları" demiştir. Bunlar;

- a) **Açıklık** : Bir niteliğin farkında olmalıdır. Bir özelliği, diğerlerinden ayırt etme becerisidir. Yaş, zeka ve yaşantılarla, açıklık daha çok billurlaşır.
- b) **Soyutluk** : Kişinin kendisin soyut ve genel terimlerle anlatabilme gücüdür. Yaş ve zekayla doğru orantılıdır;
- c) **Gelişmişlik** : Bireyin kendini ifade eden kavramları geliştirmesidir. İlgörü ve yaşantıların zenginliğiyle yakından ilgilidir;
- d) **Kesinlik** : Bireyin özellikleri hakkında bilgi verirken ve kendisine ilişkin ifadeleri söylerken gösterdiği kesinliktir. Bu boyutun geliştirilmesinde içgörü kazandıran yaşantıların önemi büyüktür.
- e) **Kararlılık** : Bireyin kendisini belirli bir şekilde ifade etmesidir. Benimseme sözkonusudur. Zamanla değişmez;
- f) **Gerçeklik** : Bireyin kendini algılayışıyla dıştan olan (ölçme v.b.) değerlendirmeler arasındaki uyumdur. Gerçeklik boyutu yaş ve özelliğin türü ile ilişkilidir.
- g) **Kabul edilebilirlik** : Kişinin sahip olduğu özelliklerden memnun olması, bu özelliği kendi benlik algısının bir parçası olarak görebilmesidir.

Özetle söylemek gerekirse,, konuya sosyolojik açıdan yaklaşan Cooley, "ayna Benlik" Kavramını geliştirerek benliğin oluşumunda, bireyin dışındaki kişilerin etkili olduğunu ileri sürmüştür. Mead (1970), benlik bilincinin toplumsal yapı, içinde oluşabileceğini, Dai (1952) benlik kavramının birincil toplumsal süreçte oluştuğunu, Shastrom ve Brommer (1952) benliği bireyin belli bir

durumda nasıl davranacağını gösteren kavramlar, idealler değerler ve amaçların örgütlenmesiyle oluştuğunu, Brown (1980) benliğin iletişim ve etkileşim süreci içinde yaşantılarla süreklilik kazandığını, Burn (1982) çocuk için önemli olan kişilerin, benliğin oluşumunu etkilediğini, Stagner (1961) de benlik kavramının oluşumunda hem bireyin kendi fiziksel ve duygusal yapısını hem de başkalarını etkili olabileceğini ileri sürmüştür.

Psikanalitik ekolde ise, Freud ego ile benliği aynı anlamda kullanmakta, Adler yaratıcı benlik kavramını ileri sürerek bu kavramı sürekli doyum arayan bir sistem olarak görmekte, Jung , benliği kişiliğin oluşumunda etkili bir arketip olarak tanımlamakta, Horney, benliğin oluşumunu, temel gereksinimlerin ne şekilde karşılandığına bağlamaktadır. Fromm (1968) toplumun benliğin oluşumunda etkili olduğunu, Sullivan, benliğin kaygıdan kaçmak için toplumun görüşlerinin rasyonel olmayan ürünü olduğunu Erikson (1967) ise, benliğin çocuğun özdeşleştiği kişiler, doğuştan getirilen potansiyeller ve toplumsal rollerle oluştuğunu ileri sürmüştür.

Hümanistlik ekolde Rogers (1951) benlik tasarımını bireyin benlikle ilgili algılarını örgütlenmiş biçimi olarak görmekte- Maslow (1968) özbenin iç varlık olduğunu bu gereksinimlerin başında da kendini gerçekleştirme gereksiminin yer aldığını ileri sürmektedirler. Combs ve Snygg (1959) ise davranış algısının bir işlevi olarak görmekte ve bireyin belli bir anda sahip olduğu ben algılarına "Fenomenal benlik" adını vermektedir.

ANA - BABA TUTUMLARIYLA İLGİLİ KURAMSAL GÖRÜŞ VE YAKLAŞIMLAR

İnsanların yetiştirme biçimlerinden toplumsal etkenlerin rolü büyüktür. Farklı yetiştirme tarzları nedeniyle de bireylerin farklı kişilik yapılarının olması doğaldır. Bu farklılıkların oluşmasında en önemli etkenlerden biri de aile yapılarını ve çocuk yetiştirmede ana - baba tutumlarını çeşitlilik göstermesidir.

Adler (1935) evrenin birey üzerindeki etkisini tartışırken özellikle aileler üzerinde durmuştur. Adler'e göre çocuğun yürekli ve topluma yönelik bir insan olarak yetişmesi ve hayatın yapıcı çabalar üzerine kurmayı öğrenebilmesi için ana - babanın onu desteklemesi gerekir. "Çocuğa ne çok az ne de çok fazla yardım edilir. Böyle bir ana - babanın sağladığı disiplin ve eğitimin nitelikleri olumludur. Hiçbir zaman çocuğun istemini engellemez. Çocuğun aşırı davranışları anlayışla karşılanır ve yumuşak bir biçimde düzeltilir. (38)

Çocuğun içinde bulunduğu aile ortamı diğer aile bireyleriyle olan ilişkileri, ve ailedeki rolü, onun kişilik gelişimini etkiler. Özellikle anne - baba çocuğun kişilik gelişiminde etkili olan özdeşim modelleridir. Çocuk bu özdeşim modellerini örnek olarak alarak onların yaşam biçimini taklit yoluyla öğrenir.

Maslow (1968) hayatın ilk yıllarında çevrenin özellikle ana - babanın göstereceği sevgi ve şevkatini çocuğun ileride kişilik gelişimi üzerinde olumlu etkileri olacağını ileri sürer. Ona göre, çocuğun saygı görme ve sevilme gereksinimi, temel fizyolojik gereksinimleri kadar önemlidir. Bu gereksinimlere dikkat edilmeli ve yeterince karşılamaya çalışılmalıdır. "Yetişkenlerin yapacağı şey çocuğa seçme olanağı vermek ihtiyaçlarını çekinmeden söyleyebileceği bir atmosfer yaratmaktır. (39)

Ausubel ve Sullivan'da (1970) Maslow ile benzer görüşleri paylaşarak çocuğun kişiliğinin ortaya çıkmasında ve gelişmesinde etkili olan ilk sosyal ortamın aile olduğunu ileri sürmüşlerdir.

(38) E. Gençtan, Psikanali ve Sonrası, s. 75

(39) İsmet Öztürk, Ana - Baba Tutumlarını Üniversite Öğrencilerinin Bağımsızlık Anlama Yakınlık, Başatlık, Kendini Suçlama ve Saldırganlık Düzeylerine Etkisi H.Ü. Y.L.T. Ankara 1990, s. 25

Horney, yazılarında çocuğun sağlıklı bir kişilik geliştirebilmesi için temel şartın, çocuğa sevgi, destek ve anlayış sağlayan bir ortamın varlığı olduğu görüşünü sıklıkla tekrarlamıştır. Eğer çocuk açık ya da gizli bir biçimde itilmekte ve ancak katı kurallara uyduğunda onaylanmakta ise belirli bir imgeyi gerçekleştirdiğinde sevgi bulabiliyorsa aşırı korunarak uysallığa ve bağımlılığa zorlanıyorsa, başkaldırmanın kesinlikle engellendiği bir ortamda yetişmekteyse özgerçekleştirme giden yol kapanmış demektir. (40)

Sullivan, anne - babaların uyguladığı ödül ve ceza oranının çocuğun kendisini iyi ben ya da kötü ben olarak değerlendirmesini sağladığı ve tüm yaşamı boyunca etkisini sürdürdüğünü ileri sürmüştür.

Freud ve psikoanalitik yaklaşımın diğer öncüleri erken çocukluk yıllarındaki ana - baba - çocuk etkileşiminin önemli olduğunu ileri süren ilk kuramcılardır. Ancak bu kuramcılar ana - babanın çocuğa karşı olan tutumları ve bunların etkilerinden çok çocuğun beslenme şekli, tuvalet eğitimi gibi konular ve etkileri üzerinde durmuşlardır.

YAYGIN ANA - BABA TUTUMLARI

Ana - baba çocuk ilişkilerini konu edinen araştırmaların en önemli özelliklerinden biri de ana - baba davranış değişkenlerini ifade etmede kullandıkları terimlerdeki farklılıktır. Örneğin, Symonds ana - baba davranışlarını kabul etme - reddetme ve basatlık - uysallık olmak üzere iki ayrı boyut içinde düşünüürken, Schaefer sevgi - düşmanlık (Love - Hostility) ve otonomi - kontrol (autonomy - control) boyutlarını temel almıştır.

Baldwin Kalhorn ve Breese, ise "çocuğun kabulü, evdeki demokrasi ortamı ve çocuğa karşı düşkünlük" sendromları üzerinde durmuşlardır. (41)

Sears, Maccoby ve Levin (1957) çalışmalarında serbestlik tanıyan ana - baba tutumları ile kısıtlayıcı ana - baba tutumunu ele almışlardır.

(40) Belgin Kocak Torucu, 13 - 14 Yaşındaki Gençlerin Sosyo - Ekonomik Düzeyi ve Ana - Baba Tutumlarındaki Farklılıkların Belirlenip Benlik Saygısına Etkisinin Araştırılıp Karşılaştırılması, Y.L.T. Dokuz Eylül Ünv. İzmir 1990, s. 35

(41) S. Uluğtekin, H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi, s. 25 - 26

Becker (1964) ana - baba davranışlarını üç boyutta incelemeyi tercih etmiştir. Ona göre ana - baba tutumları, sınırlayan - izin veren, iyimser - kötümser ve kaygılı - şakin tiplerinden birinde yer alır. Becker bu modelinde şakin, iyimser ve izin verici anneleri demokratik, diğerlerini de reddedici olarak adlandırmaktadır. (42)

Çocuk yetiştirme yöntemlerinde zaman zaman değişiklikler olmuş 1930'lu yıllarda katı ve otoriter yaklaşım 1940 ve 50'li yılların başlarında yerini serbestlik tanıyan tutuma bırakmıştır. Kesin olmamakla birlikte günümüzde eğilimin tekrar otoriter tutuma doğru kaydığına ilişkin belirtiler vardır. (43) Buna yönelik çalışmalar yapan Diana Baumrind (1972) ana - babaların çocuklarına yaklaşım biçimlerini otoriter, otoriteriyen ve izin verici olmak üzere üç farklı boyutta ele almıştır.

Benlik saygısı ve ana - baba tutumu ile ilgili araştırmalarda, genellikle demokratik otoriter ve ilgisiz olarak adlandırılan ana - baba tutumları üzerinde durulmuştur. Bu araştırmaya da sadece otoriter ve demokratik ana - baba tutumları dahil edilmiş ve bu iki boyutu açıklayan görüşlere yer verilmiştir.

DEMOKRATİK ANA - BABA TUTUMU

Demokratik anne - baba çocuğan içten ve koşulsuz sevgi duyar. Çocuğun ilgi ve gereksinimlerine duyarlıdır. Çocuğun kendini tanıması ve kendini gerçekleştirmesi için gerekli ortamı hazırlar. Ailede eşit haklara sahip olan demokratik ana - babalarda şu tutum ve davranışlar görülür.

- a) Çocukla ilgilenip onunla iletişim kurarak ona gerektiği ölçüde kontrol uygulamak suretiyle çocuğun gittikçe artan bir özelliğe ulaşmasında gereksinim duyduğu fırsat ve imkanları elde etmesine rehberlik yapmak;

(42) Gülnur Bayezit, Gelişim İlike ve Kuramları Yüksek Lisans Ders Notları, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir 1994

(43) İ. Öztürk, a. g. t., s. 30

- b) Çocuğu redderek ona karşı ilgisiz davranmak yerine, çocuğun kendileriyle, karşılıklı sevgi ve saygıya dayanan olumlu bir özdeşim kurmasına yardım etmek;
- c) Aile içinde demokratik bir düzen kurarak, çocuklara dengeli bir bağımsızlık modeli sağlamak. (44)

Demokratik bir ortamda çocuğun kişiliğine saygı gösterilir, bağımsız davranması için desteklenir. Ayrıca, çocuk üzerinde açık ve sınırları belirgin olan bir denetim de vardır. Ana - babalar bu tür sınırlamaların mantıklı nedenlerini açıkladıklarında çocuklarına karşı olan davranışları keyfe göre olmaktan çıkıp çocukları tarafından kabul edilebilir hale gelir. Örneğin, genç bir kız alışlagelen saatlerin dışında dışarda kalmak isterse, ana - babası kızlarının dışarıda olma isteğinin nedenlerini tartışmak isteyerek, dışarıda kalabileceği ortamların neler olabileceğini (Örneğin, bir arkadaşının evinde anne baba ile beraber), dışarda oluşunun sorumluluklarını nasıl etkileyeceğini (örneğin, ertesi günkü okul, ev ödevleri v.b.) konuları tartışacaktır. Eğer kızlarının vereceği cevaplar, bu tür ana - babaların standartlarını karşılar ve tatmin ederse, o zaman büyük bir olasılıkla o gece dışarıya çıkabilecektir. (45)

Demokratik ana - baba yaşına göre çocuğu kendisi ile ilgili bazı kararları almaya güdüler, çocuğun görüşlerine değer verir, sözlü iletişime olanak sağlar ve hemen her konuda çocuğa iyi bir rehber olmaya çalışır. Araştırmalar böyle bir ortamda yetişen çocukların daha girişken, atılgan, fikirlerini rahatça savunabilen, bağımsız ve kendine güvenen kişiler olduğu göstermektedir.

OTORİTER ANA - BABA TUTUMU

Otoriter ana - baba çocuğun davranış ve tutumlarını toplumsal standartlara göre şekillendirip denetlemeye ve değerlendirmeye çalışır. Boyun eğmeyi erdem sayarlar. Çocuğun davranış ya da inançları kendi doğru bildikleri değerlerle çatıştığında, çocuğun benlik iradesini törpülemek için zora ve ce-

(44) Gülter Oskay, "Ana - Baba Ergen İlişkilerini Geliştirici Öneriler." H. Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, S. 1 1986, s. 82 - 83

(45) G. Bayezit, Y.L.T. Ders Notları

zaya başvururlar sözel iletişime izin vermezler. Çünkü çocuk onların her söylediğini kabul etmek zorundadır. (46)

Otoriter ana - baba sevgisini çocukta istenilen davranışların oluşması için bir pekiştireç olarak kullanır. Eğer çocuk ana - babanın istediği şekilde davranırsa sevgileri gösterirler. Kendilerini toplumsal otoritenin temsilcisi olarak görürler ve çocuktan mutlak uyum beklerler. "Aile içinde otoriteyi elinde tutan kişi "bağımsız benlik geliştirmesine karşıdır.; herkesin boyun eğmesi, itaatkâr olması istenir. Çocuk kabul edilmek ve onaylanmak ister; ... eğer aile ortamı çocuğa benliğini tanımlama olanağı vermiyorsa, o zaman ailenin istediği yönde bağımlı bir kişi olarak gelişir; Psikolojik ve sosyal olgunlaşması dumura uğrar. (47)

Otoriter ana - baba çocuğun kişiliğine saygı duymaz, onu yerine göre kendini yönetebilecek ve kendi hakkındaki bazı kararları alabilecek güçte görmez ve onunla ilgili her kararı kendisi alır. Demokratik ana - baba tutumu için verilen örnekte, bu tür ana - babalar olsalardı kızlarının talebini reddederlerdi.

Aşırı otoriter tavır içindeki ailelerde çocuğun benliğine ilişkin olumsuz yargıları, kendine güvensizliği yapabileceği işlere "ben yapamam" düşüncesiyle girişmemesi, varlığını ve düşüncelerini diğer insanlara iletmekte çekingen davranması gibi olumsuz davranış kalıpları görülmektedir. (48)

Otoriter ve baskılı tutumun çocuk üzerindeki etkilerini inceleyen araştırmalar ana - babanın otoriteye dayalı baskıcı tutumun çocuklarda katılık hoşgörüsüzlük ve dışa açık olamama gibi kişilik özellikleriyle saldırgan davranışlarda bulunma eğilimine neden olduğunu göstermiştir.

(46) D. Baumrind, Parental Disciplinary Patterns and Social Competence in Children, Youth and Society, 1978, s.27

(47) Doğan Cüceloğlu, İçimizdeki Çocuk, Remzi Kitapevi İst. 1992, s. 59

(48) E. Aslan, M. Ü. Eğitim Bilimleri Dergisi, s. 9 - 10

AİLE - ÇOCUK İLİŞKİSİ VE İLKOKUL ÇAĞI GELİŞİMSEL ÖZELLİKLERİ

İnsanın geleceğini belirleyen dış etkilerin en önemli kısmını 0 - 5 yaşları arasında iken alırız. bu çevre etkilerinin en önemlisi anne ve babadan aldığımızı etkilerdir. ⁽⁴⁹⁾ Benlik kavramı da ilk beş yıl boyunca sadece ailenin etkisiyle oluşur. Dodson'a göre, daha sonraki yıllarda ailenin yanı sıra, okul ve arkadaşlar da benlik gelişimi üzerinde etkili olur.

Anne - baba - çocuk ilişkisi, temelde ana - babanın tutumuna bağlıdır. "Anne ve babaların tutumları onların çocuklarına karşı geliştirdikleri bakım ve eğitim düzenini etkilediği gibi çocukların ebeveynlerine karşı tutumlarında etkiler. Bu yüzden ebeveyn çocuk ilişkisi ebeveynlerin tutumlarına bağlıdır. ⁽⁵⁰⁾

Anne ve babanın tutum ve davranışları incelendiğinde bunların bir öğrenme ürünü olduğu görülür. Anne ve babanın çocukluk yıllarındaki deneyimlerinin şimdiki tutum ve davranışlarında etkili olabileceği söylenebilir.

"Okula başlama çocuğun gelişiminde önemli adımlardan biridir. Okula başlama, çocuk için yeni ve karmaşık bir sosyal çevreye girmek, birey olarak toplumda yer almak, dış dünyaya açılmaktır. ⁽⁵¹⁾ Okul sosyalleşme sürecinin ilk temel toplumsal kurumudur.

Erikson, insan yaşamını sekiz gelişim dönemine ayırmıştır. Ona göre kişilik gelişiminin dördüncü dönemi, okul yaşı dönemidir ve 6 - 11 yaşları arasını kapsar.

6 - 7 yaşındaki çocuk için, dış çevredeki kişiler ve onlarla ilişki kurma önem kazanır. Çocuk bu dönemde öğrenmeye, sorumluluk almaya ve işleri paylaşmaya hazır hale gelmiştir. "Çünkü tek başına birşey yapamayacağını sezmeye başlamış, başkalarıyla işbirliği kurmaktan ve birlikte çalışmaktan haz aldığını görmüştür. ⁽⁵²⁾

(49) Adnan Kulaksızoğlu, "Anne ve Baba Tutumları Açısından Gençlik Sorunları" Aile ve Çocuk Dergisi, Ankara 1985. sf. 50

(50) G. Haktanır, Okul Öncesi Eğitim Dergisi, s. 13

(51) Ümran Korkmazlar, "Son Çocukluk dönemi" Ana - Baba Okulu, Remzi Kitabevi İstanbul 1990, s.79

(52) Aysel Ekşi, Çocuk, Genç, Ana, Babalar, Bilgi Yayınevi, Ankara 1990, s.62

Erikson (1950) bu dönemde çalışma (industry) ve aşağılık duygusu (inferiority) olmak üzere iki uç boyuttan bahseder. "Çalışma bireyin okulda öğrenmesi gereken becerileri kazanabilmesi için gereken çabayı ifade eder, aşağılık duygusu çocuğun başarısız olduğu zaman kendisini nasıl algılayacağını belirtir. (53) Ailenin çocuğu okul yaşamının sorumluluklarını taşıyabilecek şekilde okula hazırlamaması, ailenini çok övdüğü yeteneklerin, öğretmen ve arkadaşları tarafından takdir edilmemesi, bu yaşta ortaya çıkması gereken yetenek ve becerilerin gelişmemiş olması, önceki dönemlerdeki çatışmaların çözüm-lenmemesi ve bu dönemin sağlıklı geçirilmemesi, çocukta aşağılık duygusu yaratabilir.

Erikson'a göre çalışma duygusu sağlıklı gelişmediği zaman çocuk kendisinin ve başkalarının gözünde değer kazanmak için oyundan, sosyal ilişkilerden, sevdiklerinden vazgeçer sadece iş ve çalışmaktan doyum sağlar, bir anlamda çalışmanın kölesi haline gelir.

Her dönemin çözümlenmesi gereken bir takım sorunları vardır. Bir dönem sağlıklı ya da sağlıklı geçirilmiş olması, sonraki dönemleringelişimini de etkiler.

Freud, ilkokul çağını gizil dönem olarak adlandırmıştır. Freud'un kuramında, Oedipus karmaşasının çözümlenmesi 6 yaşından 11 yaşına kadar süren örtülü bir dönemi getirir. Bu dönemde daha önceki dönemlerde çok etkili olan cinsellik ve saldırganlık dürtüleri etkilerini göstermezler. Cinsel dürtü ilkokul döneminde örtük biçimde gelişir, davranışa dönüşmez. Kızlar kız çocuklarından, erkekler erkek çocuklardan oluşan gruplarla oynarlar.

Bu dönemde çocuk yaşantılarından bazı sonuçlar çıkarabilecek biçimde düşünmeye başlar, yetişkinlerin kullandığı alet; araç v.b. şeyleri kullanma dönemlerine girer. Sürekli etkinlik durumundadır. Birşeyler yapar, yaratır ve ortaya çıkarır. Bunları kusursuz bir biçimde gerçekleştirebilmek için ciddi çabalar harcar. Eğer bu çabalarına karşı çıkılırsa, çocuk yaptıklarının değer-sizliğine inanır ve aşağılık duygularına kapılır. (54)

(53) Doğan Cüceloğlu, İnsan ve Davranışı, Remzi Kitabevi İstanbul, 1991, s. 358

(54) Engin Gençtan, Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar, Remzi Kitabevi İstanbul, 1989 s. 80 - 81

Bu dönemde süperegö gelişir, çocuğun, algı, yönelim, bellek gibi bilişsel yetileri; gerçeğe daha uygun düzenlemeler yapabilecek hale gelir. Kavramsal ve soyut düşünme yetisi gelişir ve neden - sonuç bağlantılarını gerçeğe daha uygun kurabilirler.

Okul çağı döneminde çocuğun bilişsel gelişimi temel değişiklikler gösterir. Piaget, bu döneme "Somut İşlemler Dönemi" (Concrete, operations) adını verir. Bu dönemde çocuklar yeni ve etkin zihinsel beceriler geliştirir. Tersine - çevirilebilirlik, korunum, mantıksal düşünme, saygı, zaman gibi kavramlar kazanılır. Bu dönemde problemin çözülmesi somut nesnelere fiziksel gerçeğe bağlıdır. Çocuk somut olarak varolmayan nesne ve problemler üzerinde düşünce yürütemez.

Piaget'e göre çocuğun çevresiyle sürekli etkileşim halinde bulunması onun zihinsel gelişiminin temelini oluşturur (55)

İlkokul, çocuğun gelişiminde, yürüme, konuşma gibi önemli aşamalardan birini oluşturur. Her gelişim aşamasında olduğu gibi bu aşamaya da uyum gerektirir. Çocuk, kendi yaşına uygun bedensel, zihinsel, ruhsal, sosyal olgunluğa, bir başka deyişle, öğrenme, anlama, kavrama düzeyine ve anne babadan ayrılıp okula uyabilecek kadar ruhsal olgunluğa sahipse önemli sorunlar yaşanmaz.

6 - 11 yaş döneminde çocuğun zihinsel ve sosyal becerileri oldukça gelişir. zihinsel becerileri, temel matematik ve fizik prensipleri öğrenebilecek düzeye ulaşır. Düşünme, öğrenme, diğer bireyleri ve sosyal yapıyı anlama biçiminde önemli değişiklikler olur. Daha önceki dönemlerde çocuk birinin düşüncesini başkalarından ayıramazken, yavaş yavaş başkalarının duygu ve düşüncelerinin farklı olduğunu anlamaya başlar. Hiç görmediği yerler ve hiç karşılaşmadığı insanlar hakkında düşünür. Yıldızları, gezegenleri, güneş sistemini, cenneti merak eder. Yine bu dönemde hayal kurma, canlandırma ve espri yetenekleri de gelişir. (56)

(55) E. M. Skaalvik, "Academic Achievement, Self - Esteem and Valuing of the School Some Sex Differences" British Journal of educational Psychology, V: 53, S.3, Norway, 1983, s. 300

(56) Ü. Kormazlar Ana - Baba Okulu, s. 73

Yedi yaşlarına kadar anne ve baba çocuk üzerinde en etkili olan bireylerdir. Bu etki çocuk üzerinde daha sonraki yıllarda devam etmekle birlikte okula gitme ile akran grubunun da çocuk üzerinde etkili olmaya başladığı görülür. (57)

6 - 11 yaş döneminde oluşan akran grupları seçicidir. Özellikle, cinsiyet, yaş ve sosyal statü, akran grubuna seçilmede önemli kriterlerdendir. "Her iki cins-ten olan çocuklar, son çocukluk yıllarında karşı cinsten olanları, kendi grup-larının dışında bırakırlar. Bunun nedeni çok açıktır. Bu yaştaki çocuklar kendi cinsel kişiliklerin pekiştirme döneminde-dir. Bunu sağlamanın en kolay yolu da, karşı cinsten olanları, gruplarına almamadır." (58)

Akran gruplarının kendine gözgü kuralları, değerleri, oyunları vardır. Sözel kuralları egemendir ve özellikle büyüklerden gelecek etkilere karşı tutucu bir direnç gösterirler. Akran grupları, çocuğun sosyalleşmesinde de önemli bir rol oynar.

Çocuklar okula gittiklerinde öğretmen ve yaşitlarının etkisi artarken ailenin etkisi azalır. "Çocuk daha bağımsız olur. kestenberg (1970) ana - babaların çocuklarının daha fazla özerklik isteğine uyum sağlayabilirlerse, okul yıllarının daha zevkli ve doyumlu hale getirebileceğine işaret etmektedir. Bu sırada oyun oynama, okuma, tv. seyretme, konuşma, yemek yemeyi de içeren oyun etkinliklerinin büyük bölümü hala evde yeraldığından anne - babanın etkisi zaten hala güçlüdür. (59)

(57) Adnan Kulaksızoğlu, Aile ve Çocuk Dergisi, s. 50

(58) F. Dodsan, Çev. Serdar Cılızoğlu, Baba Gibi Yar Olmaz, Sender Yay. İst. 1978, s. 78

(59) Mary J.Gander, Harry W.Gardiner, Çev.Bekir Onur, Çocuk ve Ergen Gelişimi, İmge Kitabevi; Ank. 1993 s.365

BENLİK SAYGISI VE ANA - BABA TUTUMLARIYLA İLGİLİ YURTDIŞINDA YAPILMIŞ ARAŞTIRMALAR

Ana - baba tutumları ile kız ve erkek çocukların benlik saygısı düzeyleri arasındaki ilişkiyi araştıran Growe (1980) ortaokul 5. ve 6. sınıfta okuyan 61 kız ile 62 erkek öğrenci ile çalışmıştır. Ana - baba davranış değişkenleri olarak da destek, ceza, kontrol, red, hoşgörü özerklik ve koruyuculuğu dikkate almıştır. Araştırma bulguları anne desteğinin kızların benlik saygısını olumlu yönde, ceza ve kontrolün ise olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir. Annenin desteği ve özerklik tanınması erkek çocukların benlik saygısını olumlu yönde, aşırı koruyucu, cezalandırıcı ve reddedici nitelikteki davranışları ise olumsuz yönde etkilemektedir.

Anne - baba desteğinin yüksek olması, bununla birlikte cezalandırmanın az olması, kız ve erkek çocuklarda yüksek düzeyde öz saygı oluşumunu sağlamaktadır (Growe, 1980). Bu sonuç Coopersmith'in araştırmasıyla da benzerlikler göstermektedir.

Coopersmith (1967) araştırmasında, benlik saygısı düzeyi düşük olan çocukların ana - babalarının daha çok cezalandırıcı tutumu benimsedikleri ve çocuklarına güvenmedikleri sonucuna ulaşmıştır.

Demokratik anne - baba tutumu gösteren ebeveynlere sahip olan çocukların benlik saygısı düzeylerinin yüksek olduğunu gösteren araştırma sonuçları (Sears 1957; Mc Eacher 1973, charter 1977, Growe 1980) da Coopersmith (1967) in araştırmasının sonuçlarını desteklemektedir.

Medinnus (1965)'un yaptığı araştırmada benlik saygısının baba tutumlarından çok anne tutumlarıyla ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Baldwin (1945)'te yaptığı araştırmada demokratik yaşantı kazanan çocukların öğrenmeye meraklı ve yaratıcı, aynı zamanda da daha korkusuz, saldırgan ve liderlik özellikleri gösterdiği, otoriter yaşantı kazanmış çocukların da yaratıcılık ve merak konusunda daha geri olduğu ancak toplumsal kurallara daha çok uyum sağladıkları sonucuna ulaşmıştır.

Peterson ve ark. (1961) araştırmalarında otoriter ana - baba tutumunun o-cuklarda ie dönük davranışlara, okuldan kaçma, utangaçlık, hırsızlık gibi olumsuz davranışlara neden olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Rosenberg (1965) benlik saygısı gelişiminin n koşulları konusunda ilk incelemeyi yapmıştır. Artan ya da azalan benlik saygısı ile birlikte bulunan sosyal koşullar üzerinde durmuştur. Araştırmasının sonucunda sosyal sınıf olgusunun benlik saygısı ile çok zayıf bir ilişkisi olduğunu gözlemiştir. Yüksek sosyo - ekonomik gruptan gelen erkeklerin, kızlardan daha yüksek oranda kendilerini kabul ettiklerini, aynı şekilde bazı sosyo - kültürel çevreden gelen bireylerin diğerlerinden daha yüksek benlik saygısı gösterdiklerini bulmuştur. Ona göre, yüksek sosyo - ekonomik düzeyde bulunan ana babalar çocuklarını daha fazla destekleme eğilimindedir. Araştırmanın bir başka bulgusu da st sosyo - ekonomik düzeyden gelenlerin %51'inin alt sosyo ekonomik düzeyden gelenlerin ise %38'inin yüksek benlik saygısına sahip oldukları şeklinde-dir.

Rosenberg, kolej öğrencileriyle yaptığı çalışmasında benlik saygısı düzeyi düşük olan öğrencileri, ana - babalarının kendilerine karşı ilgisiz olduklarını ve çocuklarında hoşgörüsüz ve cezalandırıcı şekilde davrandıklarını belirtmişlerdir. Rosenberg'e göre, babalarıyla daha yakın ilişkisi bulunan çocukların, daha uzak ve bireysel ilişkisi bulunmayan çocuklara göre benlik saygıları daha yüksektir. Özellikle ocukluk döneminde ana - baba tutumu, benlik saygısı üzerinde, diğer sosyal glerden daha fazla etkilidir. Benlik saygısı düşük olanlar daha çok tehdit algılayıp eleştiriye duyarlık göstermekte ve bu kişilerde hayalperestlik ve psikik izolasyona daha çok rastlanmaktadır.

ilk ve tek çocuklarda benlik saygısının daha yüksek olduğu da Rosenberg (1965) tarafından bulunmuştur.

Ana - baba ocuk ilişkilerinin algılanması ve bu ilişkilerinin çocuğun üzerindeki etkisini inceleyen Serot ve Teavan (1961) ailesiyle ilişkisini çocuğun algılama biçiminin çocuğun uyumu üzerinde etkisi olduğunu sap-tamışlardır.

Ana - babanın otorite şekilleriyle çocukların uyumu arasındaki ilişkiyi araştıran Landis ve Stone (1952) 250 maddelik bir problem tarama listesi kullanılarak, otoriter ve demokratik aile ortamlarından gelen çocukların işaretledikleri problem sayısını karşılaştırmışlardır. Ailevi, kişisel, sosyal, mesleki, okul, kız - erkek ilişkilerini içeren, ahlaki ve dini konuları kapsayan problem alanları incelendiğinde, otoriter aile ortamından gelen çocukların en fazla problem işaretleyen grubu oluşturdukları, evden kaçma isteğinin de bu grupta bulunanlarda, demokratik aileden gelenlere göre daha fazla olduğu görülmüştür. Otoriter aileden gelenlerde, daha çok iç ya da dış çatışmaya, otoriyeteye körü körüne boyun eğme ve saldırganlık eğilimine de rastlanmıştır. Demokratik ailelerden gelenlerin ise kararlı, bağımsız ve kendini yönetebilmede daha başarılı oldukları görülmüştür.

Cole ve Hall'ın (1970) otoriter tutum gösteren ana - babaların çocuklarıyla yaptıkları araştırmanın sonuçları; çocukların çoğunluğunun pasif, uysal ve bağımlı davranışlar gösterdikleri, diğerlerinin ise isyankâr, alıngan ve inatçı olduklarını ortaya koymuştur.

Thompson (1952) araştırmasında demokratik davranışlar gösteren ailelerin çocuklarının kendine daha çok güvenen ve daha bağımsız davranışlar göstermeye eğilimli oldukları sonucuna ulaşmıştır.

Mc Fren (1974) çeşitli yönlerden özürlü çocuklarla, sağlıklı çocukları benlik saygısı yönünden karşılaştırmış ve ortopedik özürölüler grubunun diğerlerinden daha yüksek benlik saygısına sahip olduklarını bulmuştur.

Cox (1974) çocukların ana - babalarının davranışlarını algılamaları ile akranları tarafından kabul ya da reddedilmeleri arasındaki ilişkiyi incelemiş ve çocukların ana babalarının davranışlarını algılamalarının, kendi davranışları üzerinde çok etkili olduğunu ortaya koymuştur.

Caporele (1974) ailelerin sosyal sınıf farkı ile çocukların benlik saygısı düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemiş ve sosyal sınıf farkının çocukların benlik saygısı üzerinde anlamlı bir fark oluşturduğu sonucuna ulaşmıştır.

Miller (1976) Rogers'ın ileri sürdüğü, annenin çocuğa karşı kolaylaştırıcı davranışlarının, çocuğun benlik saygısı üzerinde olumlu etki yapacağı

düşüncesini araştırmıştır. Miller'in denencesi; daha fazla empatik, içten davranan az pozitif kabul gösteren annelerin, empati, içtenlik ve pozitif kabul yönünden eksik olan annelerden daha yüksek düzeyde benlik saygısı olan çocuklara sahip olacakları yönündedir. Araştırma sonuçları annenin çocuğuna karşı empatisi, içtenliği ve pozitif kabulü ile çocuğun genel ve sosyal benlik imajı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Annede empati, içtenlik ve pozitif kabul ne kadar yüksekse çocuğun benlik saygısı da o derecede yüksek olmaktadır. Ayrıca araştırmada anneleri, erkek çocuklarından çok, kız çocuklarına daha yüksek düzeyde empati, içtenlik ve pozitif kabul gösterdikleri, bunun sonucu olarak da kızların benlik saygısının erkeklerden daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Rosenberg'in (1976) yaptığı 8 -18 ve 18 - 65 yaş gruplarından oluşan iki ayrı örneklemi kapsayan araştırmasında, 8 - 11 yaş grubunda benlik saygısı ile sosyal sınıf arasında herhangi bir ilişki olmadığını, 12 - 18 yaşlar arasında orta düzeyde, 18 ve daha yukarı yaşlarda ise yüksek düzeyde ilişki bulunduğu sonucuna ulaşmıştır.

Saavedra (1977)'de Porta Rikolu kız çocukları üzerinde yaptığı araştırmada olumlu anne - baba ilişkisi ile kızların benlik saygıları arasında olumlu ilişki, anne - babanın aşırı kontrollü oluşu ile benlik saygısı arasında olumsuz ilişki bulmuştur.

Bachman (1979) araştırmasında, benlik saygısı ile olumlu aile içi ilişkiler arasında pozitif bir ilişki bulmuştur. Çocuk, diğer kişilerin kendini nasıl algıladığını ilk kez ailesinde öğrenir. İlk olarak öz değer kazanması da aileye ilişkin olarak görülmektedir. Bu nedenle aile içi ilişkilerin önemine işaret edilmektedir.

Errod ve Crase (1980)'de 45 erkek ve 45 kız öğrenci üzerinde yaptıkları özsayıda cinsiyet farklılığı ve ana - baba davranışları adlı araştırmalarında annelerin kız çocuklarıyla, babaların da erkeke çocuklarıyla daha fazla etkileşimde bulundukları, annelerin oğullarıyla etkileşiminin babalarının etkileşiminden daha fazla olduğu ve annelerin babaların yaptığı kadar kız - erkek ayrımı yapmadığını ortaya koymuştur. Anne davranışlarıyla kız çocukların benlik saygısı arasında olumlu bir ilişki varken babanın davranışları hem kız

hem de erkek çocukların benlik saygılarını olumsuz yönde etkilediği görülmüştür..

Wattkins ve Astilla (1980) 11 - 13 yaşları arasındaki 243 Filipinli kız öğrenci üzerinde doğum sırası ile benlik saygısı arasındaki ilişkiyi araştırmış, doğum sırasının benlik saygısı üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Halpin ve Halpin (1981) tarafından yapılan bir araştırma, 12 -18 yaşlar arasında bulunan aynı yörede yerleşmiş ve aynı okula devam eden 97 yerli, 128 beyaz öğrenci üzerinde yapılmıştır. Elde edilen bulgular, beyazların yerlere göre üst sınıftaki öğrencilerin de alt sınıftakilere göre anlamlı derecede yüksek benlik saygısına sahip oldukları ve cinsiyetlere göre öğrencilerin benlik saygısı düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığı yönündedir.

Cole (1981)'de yaptığı çalışmada 10 -16 yaş arasındaki suçlu çocuklarda azalmış benlik saygısı ve depresif belirtiler gözlemiştir.

Kawash Osborne ve Le Gette (1982) araştırmalarında benlik saygısı ile sosyo - ekonomik düzey arasında doğrusal bir ilişki olduğunu saptamışlar ve kızların erkeklerden daha düşük düzeyde benlik saygısına sahip olduklarını ileri sürmüşlerdir.

Michaels, Messe ve Stallak (1983), ana - babaların kendi davranışlarını algılamaları ile çocukların onların davranışlarını algılama biçimleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. 7 yaşındaki 80 çocukla yaptıkları çalışmalarında, sevgi ve ceza konusunda ana - babaların kendilerini algılayış biçimi ile çocuklarının ana - babalarını algılamalarının arasında fark olduğunu ve ana - baba davranışlarını algılama biçiminin çocuğun uyumu üzerinde etkili olduğu bulmuşlardır.

Kugle ve Clements (1983), bireyin benlik saygısı düzeyi ile, benlik saygısı arasındaki tutarlık ve akademik başarı arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Bunun için 38 kız 49 erkek olmak üzere toplam 87 ikinci sınıf öğrencisine, Piers - Harris'in Çocuklar İçin Benlik Tasarımı Ölçeği uygulanmıştır. Elde edilen bulgular benlik saygısı düzeyi ile benlik saygısında görülebilecek tutarlık arasında bir ilişki olmadığı, öğrencilerin akademik başarılarını gerekçi bir biçimde değerlendirebilmeleri ile benlik saygısı düzeyi ile benlik saygısındaki tutarlığın

herikisi ile, bireyin akademik başarı düzeyi arasında olumlu bir ilişki bulunduğunu saptamışlardır.

Miller (1984) ana - baba yokluğu ile benlik saygısı arasındaki ilişkiyi incelemiş ve ana - baba yokluğunda erkeklerin benlik saygılarının kızlardan daha çok etkilendiğini ve baba yokluğunda erkeklerin benlik saygılarının daha düşük düzeyde olduğunu bulmuştur.

Litovski ve Dusek (1985) çocukların ana - babalarının tutumlarını algılamalarını benlik saygısı gelişmesine olan etkisini incelemişlerdir. "Coopersimith Self - Esteem Inventory" puanlarıyla, ana - baba davranışlarını algılanmasına yönelik CRPBI envanterinin otonomi / psikolojik kontrol boyutları arasındaki ilişki negatif yönde bulunmuştur. Annenin tutumlarıyla, bunların çocukları tarafından algılanması arasındaki korelasyon babalardan daha yüksektir. Yüksek benlik saygısı olan deneklerin ana - babalarını daha fazla kabullenen, daha az psikolojik kontrol kullanan, kural koyma ve uygulamada fazla katı olmayan kişiler olarak algıladıkları görülmüştür.

Kawash ve ark. (1985) de aynı konuyu incelemişlerdir. Bulgular, kabul, gevşek disiplin ve otonomi bileşiminin erkek çocuklarda yüksek düzeyde benlik saygısı oluşturduğu, kabul, sıkı disiplin ve otonomi bileşiminin ise kız çocuklarında daha uygun bileşim oluşturduğu yönündedir. Sonuç olarak, çocukların benlik saygısı düzeylerindeki değişmelerin, ana - baba davranışlarını algılamalardaki değişmelere bağlı olduğu söylenmektedir.

French (1985) psikolojik olgunluğa erişmiş ana - babaların benlik saygısını olumlu yönde arttıracaklarını belirtmiştir.

Gecas ve ark (1986) ana - babalar tarafından rapor edilen davranışlar ile çocukların bunları algılamalarının, onun benlik saygısı düzeyine etkilerini incelemişlerdir. Sonuçlar, ana - babaların kendi davranış raporları ile çocukların bu davranışları algılamaları arasında uygunluğun çok az olduğunu göstermiştir. Çocukların ana - baba davranışlarını algılama biçimleri de benlik saygısı düzeyi üzerinde etkilidir. Ana - baba çocuk etkileşiminden ilişkin değişkenlerin erkek çocukların benlik saygısı üzerinde daha çok etkili olduğu ifade edilmiştir.

Parrot ve arkadaşları (1988) kişilik özellikleri yönünden benlik saygısını ele aldıkları araştırmalarında sıklıkla benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki gözlemlememişlerdir.

Kawash (1982) benlik saygısı ile kişilik boyutları arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Benlik saygısı ile her düzeyde ilişkide bulunan özelliklerin anksiyete ve dışa dönüklük olduğunu ileri sürmüştür. Anksiyete negatif dışadönüklük pozitif korelasyon göstermiştir. Anksiyete az olduğu zaman dışa dönüklük artmakta ve benlik saygısı daha yüksek olmaktadır.

Skaalvik (1983) Norveç'te, benlik saygısı, akademik başarı ve cinsiyet farkı arasındaki ilişkiyi araştırmış ve 2., 3., 4., 6. ve 8. sınıf düzeyindeki ilköğrencileriyle çalışmıştır. 4. ve 8. sınıftaki erkek öğrencilerin, daha düşük başarı ve benlik saygısına sahip oldukları sonucuna ulaşmıştır.

Philips (1984) 10 ilköğretim okulunda toplam 30 öğrenci ile çalışmış ve düşük sosyo - ekonomik düzeye sahip öğrencilerin düşük benlik saygısına sahip oldukları sonucuna ulaşmıştır.

BENLİK SAYGISI VE ANA BABA TUTUMLARIYLA İLGİLİ TÜRKİYE'DE YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Türkiye'de ilkokul öğrencilerinin benlik saygıları ile ana - baba tutumları arasındaki ilişkiyi araştıran sistematik bir çalışmaya rastlanmamıştır. Araştırmalar, genellikle, benlik saygısı ve ana - baba tutumunun okul başarısı sosyo - ekonomik düzey v.b. değişkenlerle ilişkileri üzerine yapılmıştır. Örneklem grubu da çoğunlukla ergenlerden oluşmuştur. Aşağıda bu tür çalışmalarla ilgili örnekler verilmiştir.

Türkiye'de benlik saygısı ile ilgili ilk araştırma Erzen Onur (1981) tarafından yapılmıştır. Onur ilkokul 4. sınıf öğrencileriyle çalışmış, koşulsuz sevgi, kabul ve gereksinimlerine duyarlık gösterilen çocukların benlik saygılarının yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yine aynı çalışmada ilk ve tek çocuklarla demokratik ana - baba tutumuna sahip çocukların benlik saygısını etkilemediği görülmüştür.

Öztürk (1991) ilkokul 4. sınıf öğrencileriyle yaptığı çalışmada, çalışan annelerin çocuklarının benlik tasarımlarının düzeyinin çalışmayan annelerin çocuklarına göre daha yüksek olduğu ve ana - babanın eğitim düzeyi ile çocuğun benlik tasarımı arasında doğru orantı bulunduğu sonucuna ulaşmıştır.

Türker (1977) lise öğrencileriyle yaptığı çalışmada benzer sonuçlara ulaşmış ve sosyo - ekonomik düzey ile benlik kavramı düzeyi arasında doğru orantı bulunduğunu ileri sürmüştür.

Kılıçcı (1981), kendini kabulu etkileyen faktörleri incelemiş ve ana - babalarını demokratik olarak algılayan bireylerin, kendini kabul düzeylerinin, ana babalarını otoriter olarak algılayanlarınkine göre daha yüksek olduğunu saptamıştır.

Uluğtekin (1984), araştırmasında alt sosyo - ekonomik düzeydeki ana babaların üst sosyo - ekonomik düzeye göre daha kısıtlayıcı davranışlara sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Reddedici ve kısıtlayıcı ana - baba tutumlarının ruh sağlığını olumsuz etkilediği ve kapalı saldırganlık eğilimlerinin oluşmasına yol açtığını ileri sürmüştür.

Güneysu (1988) Ana - babaların çocuklarına karşı tutumları ve çocuktaki davranış problemleri konulu araştırmasında alt sosyo - ekonomik düzeydeki çocukların ana - babaları tarafından daha az sevildikleri ve daha çok cezalandırıldıklarını düşündükleri sonucuna ulaşmıştır.

Çuhadaroğlu (1986) gençlerde benlik saygısı konulu araştırmasında benlik algısında değişkenliğin az olduğunda benlik saygısının yüksek olduğu ve benlik saygısı azaldıkça insanlara duyulan güvenin de azaldığı sonucuna ulaşmıştır. Psikolojik izolasyon psikosomatik belirtiler ve depresyon gibi patolojik durumların benlik saygısı ile yakından ilişkili olduğu da araştırma bulguları arasında yer almaktadır.

BÖLÜM III

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE UYGULAMA

Bu bölümde araştırmanın evreni, örnekleme, kullanılan veri toplama araçları, bu araçların geçerlilik ve güvenilirlikleri, verilerin toplanması ve elde edilen verilerin analizde kullanılan istatistiki tekniklere yer verilmiştir.

EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın evreninin 1994 - 95 öğretim yılında izmir ili Konak ilçesinde bulunan toplam 70 ilkokulun 5. sınıfında okuyan 11.205 ilkokul öğrencisi oluşturmaktadır.

Örneklem, Kadifekale, Limontepe, Yeşilyurt, Vasıf Çınar, Cemil Midilli, Hakimiyeti Milliye ve Gazi İlkokulları 5. sınıfında okuyan Random yoluyla seçilmiş 300 öğrenciden oluşmaktadır. Öğrencilerin 150'si kız 150'si erkektir.

VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Bu araştırmada Piers Harris Benlik Kavramı Ölçeği (The Way I Feel About Myself) Ana - Baba Tutumu Envanteri (Parental Attitude Inventory) ve kişisel bilgi formu veri toplama araçları olarak kullanılmıştır.

1. Pier Harris Benlik Kavramı Ölçeği (EK-1): 9 -16 yaş grubundaki çocukların benlik kavramlarını ölçmek amacıyla Amerika'da 1964 yılında Piers ve Harris tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 80 betimleyici maddeden oluşmaktadır. Her maddeye evet ya da hayır şeklinde yanıtlar verilmektedir. Puanlar "0" ile "80" arasında değişmektedir. Puanın yüksekliği bireyin benlik kavramının olumlu bir düzeyde olduğunu göstermektedir. Ölçek hem bireysel hem de grup olarak uygulanabilmekte ve çocukların kendileri tarafından yanıtlanmaktadır.

Ülkemizde ölçeğin çeviri ve güvenilirlik çalışması Çataklı ve Öner (1987) tarafından yapılmıştır. Türkçeleştirilen benlik kavramı ölçeğinin orjinal formdan istatistiksel düzeyde farklılık göstermediği, Türkçe ve İngilizce formların eşdeğer olduğu saptanmıştır.

2. Ana - Baba Tutumu Envanteri (EK-2): Ana - baba tutumlarının benlik saygısı düzeyine etkilerini ortaya koymak ve algılanan ana - baba tutumlarını saptamak için Kuzgun tarafından 1972'de, Burunkon ve Crites (1964)'in "Aile İlişkileri Envanteri"nden yararlanarak geliştirilmiş, gerçekliği ve güvenilirliği kanıtlanmıştır. Envanterde otoriter, ilgisiz ve demokratik ana - baba tutumundan her birini ölçmek üzere 35, 32 ve 38 davranış ifadesi olmak üzere toplam 105 madde bulunmaktadır.

Ana - Baba tutumu ölçeğinin demokratik otoriter ve ilgisiz alt ölçekleri arasındaki korelasyonlar şöyledir.

- a) Demokratik - Otoriter : .20;
- b) Demokratik - İlgisiz : .30;
- c) Otoriter - İlgisiz : .66; (60)

Görüldüğü gibi demokratik ana - baba tutumu otoriter ve ilgisiz ana - baba tutumundan oldukça iyi bir şekilde ayırt edilebilmektedir. Ancak otoriter ana - baba tutumu ile ilgisiz ana - baba tutumu arasındaki yüksek korelasyon, bu iki değişkenin birbirinden kesinlikle ayırtedilemeyecek kadar yakın oluşundan ya da bu değişkenlerin ölçmek için geliştirilen aracın yeterince dakik olmayışından kaynaklanabilir. Kuzgun (1972)'un bu ifadesine dayanılarak, istatistiki analizlerde sadece ana - baba tutumu ölçeğinin demokratik ve otoriter boyutlarından elde edilen veriler kullanılmıştır. Bu boyutlara ilişkin açıklamalar şöyledir;

- a) **Demokratik Ana - Baba Tutumu:** Ana - Baba, çocuğuna değer verir, ailedeki kurallar hakkında konuşmaya izin verir ve kabul edilmeyen davranışların nedenlerini açıklar. Bu tür yaklaşımı ölçen 38 madde şunlardır:

1, 3, 6, 7, 12, 13, 17, 21, 22, 23, 27, 30, 31, 34, 35, 40, 43, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 54, 55, 60, 61, 67, 71, 74, 77, 83, 86, 94, 96, 98, 102, 104 Numaralı maddelerdir.

(60) Yıldız Kuzgun, "Ana - Baba Tutumlarının Bireyin Kendini Geliştirme Düzeyine Etkisi" Yayınlanmış Doktora Tezi H. Ü. 1972

b) Otoriter Ana - Baba Tutumu: Ana - Babanın çocuktan istek ve emirlerini tartışmasız yerine getirilmesini, itaat etmesini bekler ve çocuk kurallara uymayınca cezalandırılır. Bu yaklaşımı ölçen 35 madde şunlardır:

2, 3, 8, 11, 14, 15, 18, 24, 25, 28, 32, 33, 38, 41, 42, 51, 56, 58, 59, 65, 66, 69, 73, 76, 80, 81, 82, 87, 88, 90, 91, 97, 99, 100, 103 numaralı maddelerdir.

3. Kişisel Bilgi Formu (EK-3): Kişisel Bilgi Formu ile araştırmanın bağımsız değişkenleri olan ve benlik saygısını etkilediği varsayılan değişkenlerle ilgili verilerin toplanması amaçlanmıştır. Formdaki maddeler, cinsiyet, doğum sırası, ana okuluna gidip gitmeme, aile üyelerinden hangisine yakınlık duyma annenin ve babanın öğrenim durumu, annenin çalışması, okul başarısını değerlendirme ile ilgili bilgilerin elde edilmesine uygun olarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırmada kullanılan anket ve envanterler 1994 - 95 öğretim yılı Ocak ayı içinde uygulanmıştır. Araştırma İzmir ili Konak ilçesinde alt orta ve üst sosyo - ekonomik düzeydeki 7 ilkokulda yapılmıştır. Okulların sosyo - ekonomik düzeylere göre seçimi izmir İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Araştırma ve İstatistik Dairesi Personeli ile görüşülerek gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar sonucunda alt sosyo - ekonomik düzeyi temsil eden Kadifekale ve Limontepe İlkokulundan 90, Orta sosyo - ekonomik düzeyi temsil eden Yeşilyurt, Vasıf Çınar ve Cemil Midilli İlkokulundan 150 ve üst sosyo - ekonomik düzeyi temsil eden Hakimiyeti Milliye ve Gazi İlkokulunda 60 olmak üzere toplam 300 öğrenci araştırmaya dahil edilmiştir.

Uygulama öncesinde, örnekleme giren okul yöneticileri ziyaret edilmiş, çalışma ile ilgili bilgi verilmiş, izmir il Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınan izin belgesi verilmiş ve uygulama için uygun gün ve saatler kararlaştırılmıştır.

Uygulama öncesinde deneklere araştırmanın amacı açıklanmış, ortak talimatlar verilmiş, anlamadıkları soru ve kavramlar cevaplandırılmıştır. Anket her öğrenciye, kişisel bilgi formu, Piers - Harris Benlik Kavramı Ölçeği ve Ana - Baba Tutum Envanteri'nden oluşan bir takım olarak verilmiş ve ard arda yanıtlanmaları sağlanmıştır. Anketin samimi bir şekilde yanıtlanmasını sağlamak için cevapların kimseye gösterilmeyeceği ve sadece araştırmacıda kalacağı söylenmiştir. Uygulamada zaman sınırlandırması yapılmamıştır. Öğrencilerin uygulamaya gönüllü katıldıkları üst sosyo - ekonomik öğrencilerin, soruları ortalama 40 dakikada, orta sosyo - ekonomik öğrencilerin 60 dakikada, alt sosyo - ekonomik öğrencilerin de 80 dakikada cevaplandıkları gözlenmiştir.

Uygulama sırasında alt sosyo - ekonomik düzeydeki öğrencilerin anlamadıkları soru ve kavramları genellikle birbirlerine, orta sosyo - ekonomik öğrencilerin öğretmenlerine ve üst sosyo - ekonomik öğrencilerin de araştırmacıya sordukları gözlenmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde, araştırmada elde edilen sonuçlar tartışılacak araştırma özetlenecek ve konuyla ilgili önerilerde bulunacaktır.

TABLO 1

Öğrencilerin Benlik Saygısı Düzeyini Yüksek Ya da Düşük Olmasına İlişkin Dağılımı

B.S	N	%
Yüksek	139	46.33
Düşük	161	53.67
Toplam	300	100

Tablo 1 incelendiğinde, 300 kişilik örneklerin grubundun %46.33'ünün yüksek benlik saygısına, %53.67'sinin ise düşük benlik saygısına sahip olduğu görülmektedir.

TABLO 2

Öğrencinin Ana - Baba Tutumunun demokratik, otoriter ve Eşit Ağırlıklı Olmasına İlişkin Dağılımı

Ana - Baba Tutumu	N	%
Demokratik	172	57.33
Otoriter	95	31.67
Eşit Ağırlıklı	33	11.00
Toplam	300	100

Tablo 2 öncelendiğinde, 300 kişilik örneklerin grubunun %57.33'ünün demokratik, %31.67'sinin otoriter, %11'inin eşit ağırlıklı ana - baba tutumuna sahip olduğu görülmektedir.

TABLO 3

Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	N	%
Kız	150	50.00
Erkek	150	50.00
Toplam	300	100

Tablo 3 incelendiğinde örneklem grubunun %50'sinin kız, %50'sinin erkek öğrenciden oluştuğu görülmektedir.

TABLO 4

Öğrencilerin Ailedeki Doğum Sırasına Göre Dağılımı

Doğum Sırası	N	%
İlk Çocuk	115	38.33
Orta Çocuk	53	17.67
Son Çocuk	132	44.00
Toplam	300	100

Tablo 4 incelendiğinde örneklerin %38.33'ünün ilk, %17.67'sinin ortanca, %44'ünün son çocuk olduğu görülmektedir.

TABLO 5

Öğrencilerin ana okuluna Gidip Gitmeme Durumuna Göre Dağılımı

Anaokulu	N	%
Giden	76	25.33
Gitmeyen	224	74.67
Toplam	300	100

Tablo 5 incelendiğinde, örnekleme oluşturan 300 öğrencinin, %25.33'ünün anaokuluna gittiği, %74.67'sinin ise gitmediği görülmektedir.

TABLO 6

Aile Üyelerine Yakın Hissetme Durumuna Göre Öğrencilerin Dağılımı

Aile Üyeleri	N	%
Anne	77	25.67
Baba	16	5.33
Kardeş	9	3.00
Hepsi	197	65.67
Hiçbiri	1	0.33
Toplam	300	100

Tablo 6 incelendiğinde öğrencilerin %25.67'sinin kendisini annesine, %5.33'ünün babasına, %3'ünün kardeşine, %65.67'sinin hepsine kendoilerini yakın hissettikleri %0.33'ünün hiçbirine yakın hissetmediği görülmektedir.

TABLO 7

Annenin Öğrenim Durumuna Göre Öğrencilerin Dağılımı

Öğrenim Durumu	N	%
Okur yazar değil	59	19.67
Okur yazar ilkokul mez.	130	53.33
Ortaokul	24	8.00
Lise	52	17.33
Üniversite	35	11.67
Toplam	300	100

Tablo 7 incelendiğinde, öğrencilerin %19.67 sinin okur yazar olmayıp, %43.33'ünün okur yazar ya da ilkokul mezunu olduğu %8'inin ortaokul mezunu, %17.33'ünün lise mezunu, %11.67 sinin ise üniversite mezunu olduğu görülmektedir.

TABLO 8

Babanın Öğrenim Durumuna Göre Öğrencilerin Dağılımı

Öğrenim Durumu	N	%
Okur yazar değil	23	7.76
Okur yazar ilk. mez.	126	42.00
Ortaokul	44	14.67
Lise	44	14.67
Üniversite	63	21.00
Toplam	300	100

Tablo 8 incelendiğinde, öğrencilerin %7.76'sinin babasının okur-yazar olmayıp, %42'sinin okur yazar ya da ilkokul mezunu olduğu, %14.67'sinin ortaokul mezunu olduğu, %14.67'sinin lise mezunu %21'inin üniversite mezunu olduğu görülmektedir.

TABLO 9

Annenin Çalışma Durumuna Göre Öğrencilerin Dağılımı

Anne	N	%
Çalışıyor	80	26.67
Çalışmıyor	220	73.33
Toplam	300	100

Tablo 9 incelendiğinde, öğrencilerin %26.67'sinin annesinin çalıştığı, %73.33'ünün ise çalışmadığı görülmektedir.

TABLO 10

Öğrencilerin Okul Başarısı Durumuna Göre Dağılımı

Okul Başarısı	N	%
Pekiyi	157	52.33
İyi	105	35.00
Orta	35	11.67
Zayıf	2	0.67
Çok zayıf	1	0.33
Toplam	300	100

Tablo 10 incelendiğinde, öğrencilerin %52.33'ünün pekiyi, %35'inin iyi, %11.67'sinin orta, %0.67'sinin zayıf, %0.33'ünün çok zayıf başarı gösterdiği görülmektedir. Başarı durumu, sınıf geçme notunu ifade etmektedir.

TABLO 11

Öğrencilerin Okul Başarısı Beklentisine Göre Dağılımı

Beklenti Düzeyi	N	%
Pekiyi	176	58.67
İyi	103	34.33
Orta	19	6.33
Zayıf	–	–
Çok zayıf	2	0.67
Toplam	300	100

Tablo 11 incelendiğinde, öğrencilerin %57.67'sinin pekiyi, %34.33'ünün iyi, %6.33'ünün orta, %0.67'sinin çok zayıf başarı beklentisinde olduğu görülmektedir.

TABLO 12

Benlik Saygısı ile Cinsiyet Arasındaki İlişki

Benlik Saygısı	Cinsiyet					
	Kız		Erkek		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Düşük	86	57.72	75	50.00	161	53.67
Yüksek	64	42.28	75	50.00	139	46.33
Toplam	150	100.00	150	100.00	300	100

$$\chi^2 = 1.954 \quad df : 1 \quad p > 0.05$$

Tablo 12'ye bakıldığında cinsiyet ile benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki bulunamadığı görülmektedir. Kız öğrencilerin %42.28'inin erkek öğrencilerin ise %50'sinin benlik saygısı yüksek bulunmuştur.

TABLO 13**Ailedeki Doğum Sırası ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki**

Benlik Saygısı	İlk Çoc.		Son Çoc.		Ortanca Çoc.		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Düşük	61	53.04	76	57.58	24	45.28	161	53.67
Yüksek	54	46.96	56	42.42	29	54.72	139	46.33
Toplam	115	100	132	100	53	100	300	100

$$\chi^2 = 2.327$$

$$df : 2$$

$$p > .05$$

Tobla 13'e bakıldığında, doğum sırası ile benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. İlk çocukların %46.96'sının son çocukların %42.42'sinin, ortanca çocukların ise %54.72'sinin yüksek benlik saygısına sahip olduğu görülmektedir.

TABLO 14**Anaokuluna Gitme ile Benlik Arasındaki İlişki**

Benlik	Anaokulu					
	Giden		Gitmeyen		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Düşük	37	48.68	124	55.36	161	53.67
Yüksek	39	51.32	100	44.64	139	46.33
Toplam	76	100	224	100	300	100

 $\chi^2 : 1.016$

df : 1

 $p > 0.05$

Tablo 14'e bakıldığında anaokuluna gitme ile benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki bulunamadığı görülmektedir. Anaokuluna giden 76 öğrencinin %51.32'sinin, gitmeyen 224 öğrencinin %44.64'ünün benlik saygısı yüksektir.

TABLO 15**Benlik Saygısı İle Aile Üyelerine Yakın Hissetme Arasındaki İlişki**

Benlik Saygısı	Aile Üyeleri									
	Anne		Baba		Kardeş		Hepsi		Hiçbiri	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Düşük	41	53.25	5	31.25	4	44.44	111	56.35	0	0
Yüksek	36	46.75	11	68.75	5	55.56	86	43.65	1	100
Toplam	77	100	16	100	9	100	196	100	1	100

$$\chi^2 : 5.273$$

$$df : 4$$

$$p > 0.05$$

Tablo 15 incelendiğinde, benlik saygısı ile kendini aile üyelerine yakın hissetme arasında anlamlı bir ilişki bulunamadığı görülmektedir. kendisini babasına yakın hisseden öğrencilerin %68.75'inin, kardeşine yakın hisseden öğrencilerin %55.56'sının, kendini aile üyelerinin hepsine yakın hissedenlerin %43.65'inin, kendini aile üyelerinden hiçbirine yakın hissetmeyen öğrencilerin %100'ünün benlik saygısı yüksektir.

TABLO 16

Benlik Saygısı ile Annenin Öğrenim Durumu Arasındaki İlişki

Benlik Saygısı	Aannenin Öğrenim Durumu											
	Ok.Yaz.Olm.		İlk. Mezun		Orta Mezun		Lise Mezun		Ünv. Mez.		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Düşük	31	52.54	74	56.92	15	62.50	23	44.23	18	51.43	161	53.67
Yüksek	28	47.46	56	43.08	9	37.50	29	55.77	17	48.57	139	46.33
Toplam	59	100	130	100	24	100	52	100	35	100	300	100

 $\chi^2 : 3.270$

df : 4

p > 0.05

Tablo 16 incelendiğinde, benlik saygısı ile annenin öğrenim durumu arasında anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir. annesi lise mezunu olan öğrencilerin %55.77'sinin yüksek benlik saygısına, %44.23'ünün de düşük benlik saygısına sahip olduğu, annesi ilköğretim mezunu olan öğrencilerin ise %47.46'sının yüksek, %56.92'sinin düşük benlik saygısına sahip olduğu görülmektedir. Annesi üniversite mezunu olan 18 öğrencinin benlik saygısı düşük, 17 öğrencinin benlik saygısı ise yüksektir.

TABLO 17

Benlik Saygısı ile Babanın Öğrenim Durumu Arasındaki İlişki

Benlik Saygısı	Babanın Öğrenim Durumu									
	Ok.Yaz.Olm.		İlk. Mezun		Orta Mezun		Lise Mezun		Ünv. Mez.	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Düşük	8	34.78	74	58.73	20	45.45	21	47.73	38	60.32
Yüksek	15	65.22	52	41.27	24	54.55	23	52.27	25	39.68
Toplam	23	100	126	100	44	100	44	100	63	100

$$\chi^2 : 7.536$$

$$df : 4$$

$$p > 0.05$$

Tablo 17 incelendiğinde, benlik saygısı ile babanın öğrenim durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. babaları okur yazar olmayan 15 öğrencinin benlik saygısının yüksek, 8 öğrencinin benlik saygısının düşük, olduğu görülmektedir. babaları ilise mezunu olan 23 öğrencinin benlik saygısı yüksek, 21 öğrencinin benlik saygısı ise, düşüktür.

TABLO 18**Annenin Çalışması ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki**

Benlik Saygısı	Çalışıyor		Çalışmıyor		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Düşük	45	53.75	116	53.21	161	53.67
Yüksek	37	46.25	102	46.79	139	46.33
Toplam	82	100	218	100	300	100

 $\chi^2 : 1.745$

df : 1

 $p > 0.05$

Tablo 18 incelendiğinde annenin çalışma durumuyla benlik saygısı arasında istatistiksel anlamda bir ilişki olmadığı belirlenmiştir. Bu durum çalışan anne sayısının az olmasından kaynaklanabilir Tablo 18'e bakıldığında 300 öğrenciden 82'sinin annesini çalıştığı görülmektedir.

TABLO 19

Okul Başarısı ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki

Benlik Saygısı	Okul Başarısı									
	Pekiye		İyi		Orta		Zayıf		Çok Zayıf	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Düşük	88	56.05	51	48.57	20	57.14	1	50.00	1	100.00
Yüksek	69	43.95	54	51.43	15	42.86	1	50.00	0	0
Toplam	157	100	105	100	35	100	2	100	1	100
									300	100

 $\chi^2 : 2.499$

df : 4

p > 0.05

Tablo 19 incelendiğinde okul başarısı ile benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir. Okul başarısı pekiyi olan öğrencilerin %56.05'inin, orta alan öğrencilerin %57.14'ünün, çok zayıf olan öğrencilerin de %100'ünün düşük benlik saygısına sahip olduğu görülmektedir. Okul başarısı iyi olan öğrencilerin %51.43'ünün benlik saygısının yüksek olduğu belirlenmiştir. Okul başarısı zayıf olan öğrencilerin %50'sinin düşük, %50'sinin yüksek benlik saygısına sahip olduğu bulunmuştur.

Okul Başarı Beklentisi ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki

 $\chi^2: 4.782$ $df: 3$ $p > 0.05$

54

TABLO 21

Ana - Baba Tutumu ile Cinsiyet Arasındaki İlişki

Ana - Baba Tutumu	Cinsiyet					
	Kız		Erkek		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Eşit Ağ.	16	10.74	17	11.26	33	11.00
Demokratik	95	63.09	77	51.66	172	57.33
Otoriter	33	26.17	56	37.09	95	31.67
Toplam	150	100	150	100	300	100

 $\chi^2 : 4.548$ $df : 2$ $p > 0.05$

Tablo 21 incelendiğinde ana - baba tutumu ile cinsiyet arasında istatistiksel anlamda bir ilişki olmadığı belirlenmiştir. ($p > 0.05$) Kız öğrencilerin %63'ünün demokratik, %26.17'sinin otoriter, %10.74'ünün eşit ağırlıklı ana - baba tutumuna sahip olduğu, erkek öğrencilerin de %51.66'sının demokratik, %37.09'unun otoriter, %11.26 eşit ağırlıklı ana baba tutumuna sahip olduğu görülmektedir.

TABLO 22**Ana - Baba Tutumu ile Doğum Sırası Arasındaki İlişki**

Ana - Baba Tutumu	Doğum Sırası					
	İlk Çocuk		Son Çocuk		Orta Çocuk	
	N	%	N	%	N	%
Eşit Ağırlık	17	14.78	14	10.61	2	3.77
Demokratik	67	58.26	78	59.09	27	50.94
Otoriter	31	26.96	40	30.30	24	45.28
Toplam	115	100	132	100	53	100
					300	100

$$\chi^2 : 8.483$$

$$df : 4$$

$$p > 0.05$$

Tablo 22'ye bakıldığında ana - baba tutumu ile doğum sırası arasında istatistiksel anlamda bir ilişki bulunamamıştır. Ancak değerler birbirine yakındır. İlk çocukların %58.26'sının, son çocukların %53.09'unun ortanca çocukların %50.94'ünün demokratik ana baba tutumuna sahip olduğu görülmektedir.

TABLO 23**Ana - Baba Tutumu ile Anaokuluna Gitme Arasındaki İlişki**

Ana - Baba Tutumu	Anaokulu					
	Giden		Gitmeyen		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Eşit Ağ.	9	11.84	24	10.71	33	11.00
Demokratik	38	50.00	134	59.82	172	57.33
Otoriter	29	38.16	66	29.46	95	31.67
Toplam	76	100	224	100	300	100

 $\chi^2 : 2.375$

df : 2

 $p > 0.05$

Tablo 23'e bakıldığında ana - baba tutumu ile anaokuluna gitme arasında istatistiksel anlamda bir ilişki bulunamamıştır. Anaokuluna giden öğrencilerin %50'sinin, gitmeyen öğrencilerinde %59.82'sinin demokratik ana baba tutumuna sahip olduğu saptanmıştır. Anaokuluna giden öğrencilerin %11.84'ünün, gitmeyen öğrencilerin de %10.71'inin eşit ağırlıklı ana - baba tutumuna sahip olduğu bulunmuştur.

TABLO 24

Ana - Baba Tutumu ile Aile Üyelerine Yakın Hissetme Arasındaki İlişki

Ana -Baba		Aile Üyeleri											
		Anne		Baba		Kardeş		Hepsi		Hiçbiri		Toplam	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Eşit Ağ.	5	6.49	1	6.25	1	11.11	26	13.20	0	—	33	11.00	
Demok.	48	62.34	11	68.75	7	77.78	105	53.30	1	100	172	57.33	
Otoriter	24	31.17	4	25.00	1	11.11	66	33.50	0	—	95	31.67	
Toplam	77	100	16	100	9	100	194	100	1	100	300	100	

$\chi^2 : 6.916$

df : 8

p > 0.05

Tablo 24 incelendiğinde, ana - baba tutumu ile aile üyelerine yakın hissetme arasında istatistiksel anlamda bir ilişki bulunmamıştır. Tablo 24 incelendiğinde kendini annesine yakın hisseden öğrencilerin %62.34'ünün, babasına yakın hissedenlerin %68.75'inin, kardeşine yakın hissedenlerin %77.78'inin hepsine yakın hissedenlerin %53.30'unun ve hiçbirine yakın hissedenlerin %100'ünün demokratik ana - baba tutumuna sahip olduğu görülmektedir.

TABLO 25

Ana - baba tutumu ile annenin öğrenim durumu arasında ilişki

Ana - Baba Tutumu		Annenin Öğrenim Durumu											
		Ok. Yaz. Olm.		İlk. Mez.		Orta Mez.		Lise Mez.		Ünv. Mez.		Toplam	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Eşit Ağ.	5	8.47		13	10.00	3	12.50	5	9.62	7	20.00	33	11.00
Demok.	37	62.71		73	56.15	10	41.67	35	67.31	17	48.57	172	57.33
Otoriter	17	28.81		44	33.85	11	45.83	12	23.08	11	31.43	95	31.67
Toplam	59	100		130	100	24	100	52	100	35	100	300	100
		$\chi^2 : 8.985$		df : 8		p > 0.05							

Tablo 25 incelendiğinde, ana-baba tutumu ile annenin öğrenim durumu arasında istatistiksel anlamda bir ilişki olmadığı belirlenmiştir ($p > .05$). Annesi okur yazar olmayanların %62.71'inin, ilkökul mezunu olanların %56.15'inin, lise mezunu olanların %67.31'inin, üniversite mezunu olanların da %48.57'sinin demokratik ana-baba tutumuna sahip olduğu, annesi ortaokul mezunu olanların ise %45.83'ünün otoriter ana-baba tutumuna sahip olduğu görülmektedir.

TABLO 26

Ana - baba tutumu ile Babanın Öğrenim durumu Arasındaki İlişki

Ana - Baba Tutumu	Babanın Öğrenim Durumu									
	Ok. Yaz. Olm.		İlk. Mez.		Orta Mez.		Lise Mez.		Ünv. Mez.	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Eşit Ağ.	2	8.70	12	9.52	3	6.82	5	11.36	11	17.46
Demok.	13	56.52	72	57.14	28	63.64	27	61.36	32	50.79
Otoriter	8	34.78	42	33.33	13	29.55	12	27.27	20	31.75
Toplam	23	100	126	100	44	100	44	100	63	100

 $\chi^2 : 4.871$

df : 8

p > 0.05

Tablo 26 incelendiğinde ana-baba tutumu ile babanın öğrenim durumu arasında istatistiksel anlamda bir ilişki olmadığı belirlenmiştir. Babası okur yazar olmayan öğrencilerin %56.52'sinin, ilköğretim mezunu olanların %57.14'ünün, ortaokul mezunu olanların %63.64'ünün, lise mezunu olanların %61.36'sinin, üniversite mezunu olanların da %50.79'unun demokratik ana baba tutumuna sahip olduğu görülmektedir.

TABLO 27**Ana - Baba Tutumu ile Annenin Çalışması Arasındaki İlişki**

Ana - Baba Tutumu	Annenin Çalışması					
	Çalışıyor		Çalışmıyor		Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Eşit Ağ.	9	11.25	24	11.01	33	11.00
Demokratik	50	62.50	122	55.96	172	57.33
Otoriter	23	26.25	72	33.03	95	31.67
Toplam	82	100	218	100	300	100

 $\chi^2 : 5.633$

df : 4

 $p > 0.05$

Tablo 27 incelendiğinde ana baba tutumu ile annenin çalışması arasında istatistiksel bir ilişki olmadığı belirlenmiştir. ($p > 0.05$) Annesi çalışan öğrencilerin %62.50'sinin demokratik, %26.25'inin otoriter, %11.25'inin de eşit ağırlıklı ana baba tutumuna sahip olduğu, annesi çalışmayan öğrencilerin ise %55.96'sının demokratik, %33.03'ünün otoriter, %11.01'inin de eşit ağırlıklı ana baba tutumuna sahip olduğu görülmektedir.

TABLO 28

Okul Başarısı ile Ana Baba Tutumu Arasındaki İlişki

Ana - Baba Tutumu		Okul Başarısı												
		Pekiyi		İyi		Orta		Zayıf		Çok Zayıf		Toplam		
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Eşit Ağ.	18	11.46	12	11.43	2	5.75	—	—	—	—	1	100	33	11.00
Demok.	35	60.51	59	56.19	17	48.57	1	50.00	—	—	—	—	172	57.33
Otoriter	44	28.03	34	32.38	16	45.7	1	50.00	—	—	—	—	95	31.67
Toplam	157	100	105	100	35	100	2	100	1	100	—	—	300	100

 $\chi^2 : 13.103$

df : 8

p > 0.05

Tablo 28 incelendiğinde okul başarısı ile ana baba tutumu arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. (p < 0.05) Okul başarısı pekiyi olan öğrencilerin %60.51'inin iyi olanların, %56.19'unun orta olan öğrencilerin, %48.57'sinin demokratik ana baba tutumuna sahip olduğu görülmektedir. Okul başarısı zayıf olan öğrencilerin %50'sinin demokratik, %50'sinin de otoriter ana baba tutumuna sahip olduğu ve okul başarısı çok zayıf olan öğrencilerin %100'ünün de eşit ağırlıklı ana baba tutumuna sahip olduğu görülmektedir.

TABLO 29

Okul Başarısı Beklentisi ile Ana Baba Tutumu Arasındaki İlişki

Ana - Baba Tutumu		Okul Başarısı Beklentisi					
		İyi		Orta		Zayıf	
N	%	N	%	N	%	N	%
Eşit Ağ.	19 10.00	10 9.71	3 15.79	—	—	1 50.00	33 11.00
Demok.	102 57.95	60 58.25	9 47.37	—	—	1 50.00	172 57.33
Otoriter	65 31.25	33 32.04	7 36.84	—	—	—	95 31.67
Toplam	176 100	103 100	19 100	—	—	2 100	300 100

 $\chi^2 : 4.508$

df : 6

p > 0.05

Tablo 29 incelendiğinde okul başarısı beklentisi ile ana baba tutumu arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Okul başarısı beklentisi pekiyi olan öğrencilerin %57.95'inin, iyi olanların %58.25'inin, orta olanların %47.37'sinin demokratik ana baba tutumuna sahip olduğu görülmektedir. Okul başarısı beklentisi çok zayıf olan öğrencilerin ise %50'sinin demokratik, %50'sinin de eşit ağırlıklı ana baba tutumuna sahip olduğu görülmektedir.

TABLO 30

Benlik Saygısı ile Ana Baba Tutumu Arasındaki İlişki

Benlik Saygısı	Ana Baba Tutumu					
	Eşit Ağırlıklı		Demokratik		Otoriter	
	N	%	N	%	N	%
Düşük	15	45.45	85	49.42	61	64.21
Yüksek	18	54.55	87	50.58	34	35.79
Toplam	33	100	172	100	95	100

 $\chi^2 : 6.391$

df : 2

p < 0.05

Tablo 30 incelendiğinde benlik saygısı ile ana baba tutumu arasındaki ilişkinin anlamlı düzeyi $p < 0.05$ olarak belirlenmiştir. Eşit ağırlıklı ana baba tutumuna sahip olan öğrencilerin %54-55'inin, demokratik ana baba tutumuna sahip öğrencilerin %50-58'inin yüksek benlik saygısına, otoriter ana baba tutumuna sahip öğrencilerin %64.21'inin de düşük benlik saygısına sahip olduğu görülmektedir.

TARTIŞMA

Cinsiyet ile benlik saygısı ve ana - baba tutumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamasına karşın elde edilen bulgulara bakıldığında erkek öğrencilerin %76'sının kız öğrencilerinin de %63'ünün benlik saygısının yüksek olduğu ve kız öğrencilerinin ana babalarının daha çok demokratik tutuma sahip olduğu görülmektedir.

Kağıtçıbaşı (1978)'de yaptığı araştırmasında, toplumumuzda cinsiyete ilişkin gözlenen beklenti ve değer farklılaşmasını ortaya koymuştur. Türk toplumunda özellikle kırsal kesimde, erkek çocuk annesine, ailesine statü kazandırmaktadır. Erkek çocuğun yaşlılık güvencesi olarak görülmesi ve soyadını sürdürmesi onun aile içinde ayrıcalıklı bir yere sahip olmasına neden olmaktadır. Kız çocukları ise böyle bir ortamda kenara itilmiş durumdadır. Yurt dışında yapılan araştırmalarda, Rasenberg (1965), Le Gette (1982), erkeklerin kızlara göre daha yüksek benlik saygısına sahip olduğu bulunmuştur.

Aile üyelerinin iyi anlaştığı, birbirine bağlı olduğu, çocuğu sevgi, saygı ve anlayışla karşıladığı tutum yani demokratik tutum, çocuğun olumlu benlik saygısı geliştirmesinde ideal bir ortam oluşturur. Kendi görüş ve isteklerine değer verilen, benimsendiğini hisseden çocuk kendine değer verildiğine inanır. Bu da onun benlik saygısını olumlu yönde etkiler. Sears (1957), Coopersmith (1967), Mc Eachern (1962), Chartier (1971) ve Rosenberg (1965) de araştırmalarında ana babaları demokratik olan çocukların, ana babaları otoriter olan çocuklara göre daha yüksek benlik saygısına sahip olduklarını bulmuşlardır.

Doğum sırası ile benlik saygısı ve ana baba tutumu arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Elde edilen bulgulara bakıldığında sırasıyla son (%56) ilk (%54) ve ortanca (%29) çocukların benlik saygısının yüksek olduğu ve yine sırasıyla son (%78), ilk (%67) ve ortanca (%27) çocukların ana babalarının demokratik tutuma sahip olduğu görülmektedir. bu bulgular, paralellik göstermektedir.

Rösenberg (1965) ve Onur (1981) tarafından yapılan araştırmalarda ilk çocukların benlik saygısının sonraki çocuklardan daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu araştırmada ise son çocukların %2'lik bir farkla ilk çocuklardan daha yüksek benlik saygısına sahip olduğu bulunmuştur.

Ana okulu ile benlik saygısı ve ana baba tutumu arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Elde edilen bulgulara bakıldığında ana okuluna giden öğrencilerin benlik saygısının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Okul öncesi kurumlar, çocuğun güvenli oyun imkanı ve yaşlılarıyla beraber olma gereksinimlerine cevap verebilme açısından önemli bir görevi yerine getirmektedir. İyi bir programa, uzman personele ve yeterli fiziksel şartlara sahip bir anaokuluna giden çocuğun olumlu benlik geliştirebileceğini söyleyebiliriz.

Kendini aile üyelerine yakın hissetme ile benlik saygısı ve ana baba tutumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunamamıştır. Elde edilen bulgulara bakıldığında kendini babasına yakın hisseden öğrencilerin benlik saygısının daha yüksek olduğu kendini kardeşine yakın hisseden öğrencilerin ana babalarının demokratik tutuma sahip olduğu görülmektedir.

Aile içinde çocuk ana babasın model alır. Anne babanın çocuklarına demokratik şekilde davranması, onları taklit eden çocukların da birbirlerine aynı şekilde davranmalarına neden olabilir.

Son yıllarda yapılan araştırmalar babanın çocuğu doğumdan itibaren çeşitli açılardan etkilediğini ortaya koymaktadır. Güngörmüş (1986) orta 1. sınıf öğrencileriyle çalışmış ve babası olan çocukların ölüm nedeniyle babasız kalan çocuklara oranla daha yüksek benlik saygısına sahip olduğunu bulmuştur. Coopersmith (1967)'de araştırmasında benlik saygısı yüksek olan çocukların benlik saygısı düşük olan çocuklara oranla babaları ile aralarında daha yakın bir ilişkinin olduğunu bulmuştur.

Annenin öğrenim durumu ile benlik saygısı ve ana baba tutumu arasında istatistiksel anlamda bir ilişki bulunamamıştır. Elde edilen bulgulara bakıldığında anneleri lise mezunu olan öğrencilerin benlik saygıları daha yüksek bulunmuştur. Bunu anneleri üniversite mezunu olan öğrenciler izlemektedir. Bu durum üniversite mezunu annelerin sayısının az olmasından kaynaklanabilir. Araştırma sonuçlarına bakıldığında lise mezunu annelerin daha çok demokratik tutuma sahip olduğu görülmektedir.

Kılıççı (1981) çalışmasında ana babaların eğitim düzeyi yükseldikçe demokratik olma eğilimlerinin de yükseldiğini ileri sürmektedir. Bu açıdan bu araştırmanın sonuçlarıyla benzerlik göstermemektedir.

Babanın öğrenim durumu ile benlik saygısı ve ana baba tutumu arasında istatistiksel anlamda bir ilişki bulunamamıştır. Babaları ortaokul mezunu olan öğrencilerin %54.55'inin benlik saygısı yüksek olup, %63.64'ünün babası demokratik tutuma sahiptir. Bunu babası lise mezunu olan öğrenciler takip etmektedir. Bu durum babanın eğitim düzeyine değil, baba çocuk ilişkisinin kalitesine bağlanabilir.

Annenin çalışıp çalışmama durumu ile benlik saygısı ve ana baba tutumu arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bu durum çalışan anne sayısını az olmasından kaynaklanabilir. Araştırmaya katılan 300 öğrenciden sadece 80 öğrencisinin annesi çalışmaktadır. Kalkan (1988) araştırmasında çalışmayan annelerin çocuklarının düşük benlik saygısına sahip olduğunu ileri sürmüştür.

Araştırmada elde edilen bulgulara bakıldığında çalışan annelerin daha demokratik tutuma sahip olduğu görülmektedir. Çalışan anne çocuğunu, günün belirli saatlerinde görebildiğinden bu evreden iyi yararlanmalıdır. Farklı gelişim aşamalarında çocuğun farklı beklentileri vardır. Annesi çalışsa da bunların gerçekleşmesini ister. Çalışan anne ne kadar yorgun olursa olsun çocuğun ihtiyaçlarını giderecek zaman bulduğu gibi onunla konuşacak oynayacak zaman da yaratmalıdır. Bunun için çocuğu ile işbirliği yapmalı, ona yapabileceği bazı görevler sorumluluklar vererek, bağımsız ve kişilik sahibi bir çocuk olması için teşvik etmelidir.

Akademik başarı ile benlik arasında istatistiksel anlamda bir ilişki bulunmamıştır. Akademik başarı yüksek olan öğrencilerin benlik saygısı en yüksek akademik başarı çok zayıf olan öğrencilerin benlik saygısı da en düşük düzeyde belirlenmiştir. Benlik saygısı yeterli, başarılı ve değerli olma duygusu şeklinde tanımlanabilir. Başarısız olan öğrenci kendi potansiyelinin yeterli olmadığı kanısına kapılır ve bu kanı onun başarısını engelleyen önemli bir etken olur.

Akademik başarı ile ana - baba tutumu arasındaki istatistiksel ilişkinin anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ 'tir. Elde edilen bulgulara bakıldığında akademik başarı yükseldikçe ana babanın demokratik tutumu da artmaktadır.

Demokratik yaşantılar kazanan çocuk öğrenmeye daha meraklı, çevreye açık ve yaratıcıdır. Bulgular Kugle ve Clements (1983)'in araştırma sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir.

Akademik başarı beklentisi ile benlik saygısı ve ana - baba tutumu arasında istatistiksel anlamda bir ilişki bulunamamıştır. Akademik başarı beklentisi iyi olan öğrencilerin yüksek benlik saygısı olduğu akademik başarı beklentisi çok zayıf olan öğrencilerin de düşük benlik saygısına sahip olduğu bulunmuştur. Beklenti düzeyi yükseldikçe başarı düzeyi de yükselmektedir. Bulgulara bakıldığında akademik başarı beklentisi yüksek olan öğrencilerin ana babasının demokratik tutuma sahip olduğu görülmektedir. Bu noktada beklenti düzeyi ile demokratik ana baba tutumu arasında bir ilişki olduğu gözlenmektedir. French, Patterson, Kaçowski (1981) başarısızlığın ve ileride başarısız olma kaygısının benlik saygısını öldüreceğini ileri sürmüşlerdir.

Benlik saygısı ile ana baba tutumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Elde edilen bulgular incelendiğinde benlik saygısı düzeyi yüksek olan öğrencilerin, demokratik ana baba tutumuna sahip olduğu benlik saygısı düzeyi düşük olan öğrencilerin de otoriter ana baba tutumuna sahip olduğu görülmektedir. Bu bulgulara bakarak çocuğa sevgi veren girişim yeteneğini ve özgüvenini kazanabilmesi için onu destekleyen ana babaların çocuklarının benlik saygısının yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Sonuçlar, Saavedra (1977), Errod ve Crase (1987)'in araştırmalarının sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir.

ÖNERİLER

Kişinin içinde bulunduğu topluma daha yapıcı, sağlıklı ve güçlü bir uyum göstermesini sağlayan benlik saygısı düzeyinin yüksek oluşu olumlu kişilik özelliğidir. Düşük benlik saygısı düzeyi ise kişinin başarı ve mutluluğunu kısıtlamaktadır.

Benlik saygısı düzeyini etkileyen etmenler konusunda yapılan araştırmalarda, birçok değişkenin etkisi olduğu ve bu değişkenler arasında aile ile ilgili koşulların konunun odak noktasının oluşturduğu görülmektedir.

Dünyadaki toplumların zaman içinde değişkenlikler gösterdiği bilinmektedir. Ülkemizde de kültürel ve ekonomik nedenlerle hızlı bir değişim yaşandığı gerçektir. Daha önceki kuşaklarda gençlerin kendini ortaya koyması, düşüncelerini savunması onay görmezken, günümüzde gençlerin girişken, düşüncelerini karşısındakine saygı çerçevesinde aktarabilen, dinlemisini olduğu kadar konuşmasını da bilen, kendi kararlarını verebilen ve sorumluluk alabilen kişiler olması amaçlanmaktadır. Ana - babanın çocuğun gelişimi üzerindeki etkisi dikkate alındığında şu öneriler sunulabilir.

Ana babanın benlik saygısını olumlu yönde etkileyen demokratik tutumu benimsemesi için, özellikle Tv., Radyo gibi kitlelesel iletişim araçları ve basılı yayın araçlarıyla tanıtıcı ve özendirici çalışmalar yapılmalıdır.

Çocuklar, yeteneklerini göstermek isterler. ana - baba kendi gücü çerçevesinde bir iş yapmak isteyen çocuğa, ilk çabaları başarısız olsa bile faaliyetini sürdürebilmesi için olanak sağlamalı, cesaret vermeli ve sabırlı olmalıdır. Çocuğu cesaretlendirmek için ev ile ilgili bazı sorumluluklar verilebilir. Ancak çocuğa gücünün üstünde işler verilmemelidir. Bu onun sorumluluktan kaçmasına neden olabilir.

Çocuğun davranışları onaylanmadığında ona karşı takınılacak tutum çok önemlidir. Nedeni ne olursa olsun aile üyeleri dışında, çocuğun davranışları başka bir çocuğun davranışlarıyla karşılaştırılmamalıdır. Çocuk istenilmeyen bir davranışta bulunduğu çocukla yalnız kalınca davranışın destelenmediği söylenmeli ve nedenleri açıklanmalıdır. Çocuğun kişiliği değil davranışı eleştirilmelidir.

Anne baba, duygusal gerilim içindeyken çocuğa ceza vermemelidir. Bu gibi durumlarda hissi olarak verilen ceza, verilmesi gereken cezadan daha

ağır olabilir. Ebeveyn önemsemediği bir davranışa kuvvetli bir tepki göstererek çocuğa lüzumundan ağır ceza verebilir. Duygusal anlarda ana babanın uyguladığı ceza ve davranışların tutarsızlığı nedeniyle çocuk doğru tutum ve davranışın ne olacağını kavrayamayabilir.

Ana - babalar çoğunlukla sınırlı giyim, az harçlık, okuyamama gibi konulara ilişkin hayalkırıklıklarını hatırlar ve çocuklarının bunları yaşamasını istemezler. Ancak sinirli anlarında, çocuğun kendileri için nasıl bir yük olduğunu hatırlatmaktan da geri kalmazlar. Böyle bir durumda çocuk, durumu değiştirecek güçte olmadığı için içerler, içene kapanır.

Ana baba çocuğun geliştirmekte olan kişiliğine ve mahremiyetine saygı göstermelidir. Kullandıkları ifadelerde kırıncı olmamalı, çocuğun özel eşyalarını karıştırmamalıdır.

Çocuğun odasını kendi yaratıcılığına göre düzenlemesine izin vermelidir. Evde yardımcı olsa bile çocuk odasının temizliğinden bakımından sorumlu tutulmalıdır.

Devlet tarafından çocukların boş zamanlarını değerlendirebilecekleri faaliyet alanları kurulmalıdır.

Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri yaygınlaştırılmalıdır. İlkokullarda öğrenciyi anlamaya ve onun da kendisini anlamasına yönelik rehberlik hizmetleri verilmelidir. Bununla birlikte öğretmenler, hizmet içi eğitim programlarıyla, çocuk gelişimi konusunda aydınlatılmalıdır. Ayrıca, ülke çapında bireylerin kolayca ulaşabilecekleri rehberlik merkezleri açılmalıdır.

İlkokul öğrencileri ile benlik saygısı arasındaki ilişki ülkemizde yeterince ele alınmış bir konu değildir. Bu konuda bir birikime sahip olmak için yeni araştırmalara gereksinim vardır. Bu gereksinimlerle ilgili şu öneriler sunulabilir.

Konu ile ilgili yeni araştırmalar daha geniş ve farklı örneklem gruplarıyla yapılabilir. Örneğin, kırsal kesim öğrencileri bu araştırmaya dahil edilmemiştir.

Araştırma, farklı öğrenim kurumlarında yapılabilir. Yatılı okul, özel okul, yabancı dille eğitim veren okul gibi.

Ana - babanın ya da öğretmenin benlik saygısı düzeyi ile çocuğun benlik saygısı düzeyi arasındaki ilişki araştırılabilir.

KAYNAKÇA

1. ALTINTAŞ, Ersin Öğretmen Yetştiren Fakülte Öğrencilerinin Benlik ve Mesleki Benlik kavramları Arasındaki Bağdaşım Düzeyini Etkileyen Bazı Faktörler" (Yayımlanmamış Doktora Tezi), H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1989
2. ARIK, Hatice Adölasan Çağında Benlik Kavramı Gelişimi ve Öğretmenleriyle Karşılıklı Algılamaların değerdendirilmesi, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) H. Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Sağlığı ve Eğitimi Programı, Ankara, 1993
3. ASLAN, Esra "Benlik Kavramı ve Bireyin Yaşamındaki Etkileri" M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Dergisi, İstanbul, 1992
4. BAUMRIND, D. "Parental Disciplinary Patterns and Social Competence in Children, Youth and Society" New York, 1978
5. BAYEZİT, Gülnur "Gelişim İlke ve Kuramları" Yüksek Lisans Ders Notları D. E. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994
6. BAYMUR, Feriha "Genel Psikoloji" Aka Basımevi, İstanbul, 1983
7. BİLİŞ, Ş. GÜNEYSU, S. "Gençlerin Kendini Kabul Düzeyini Etkileyen Bazı Etmenler" H. Ü. Çocuk Sağlığı ve Eğitimi Dergisi, Ankara, 1988
8. BRENNER, C. "Psikanalizin Temelleri" Çev. Savaşır, İ. Savaşır, Y. Yankı Matbaası, Ankara, 1977
9. BRUNO, F. J. "Psikoloji Tarihine Giriş" Çev. nesrin Hisli, E. Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları Nı: 10, 1982
10. CARVER, S. "Individual Differences In Self - Concept and Self - Process, The Self In School Psychology" Daniel Wegner, Oxford University Press, 1980

11. COMBS, A. W. Ş. Snygg "Individual behavior, A Perceptual Approach The Behavior" Harper and Row Pub. New York 1959
12. COOPERSMITH, S. "The Antecedents of Self Esteem" W. Freeman Company, San Francisco, 1974
13. CÜCELOĞLU, D. "İyi Düşün Doğru karar Ver" Sistem Yayıncılık, İstanbul 1993
14. CÜCELOĞLU, D. "İçimizdeki Çocuk" Remzi Kitabevi, İstanbul 1992
15. CÜCELOĞLU, D. "İnsan ve Davranışı" Remzi Kitabevi, İstanbul 1991
16. DADSON, F. "Baba Gibi Yar Olmaz" Çev. Cılızoğlu, S., Sender Yayınları, İstanbul 1978
17. EKŞİ, Aysel "Çocuk, Genç, Ana Babalar" Bilgi Yayınevi, Ankara 1990
18. ERICSON, E. "Identity, Youth and Crisis" New York Norton 1968
19. ERKAN, Serdar "Ana - Babalarını, Demokratik, Otoriter ve İlgisiz Olarak Algılayan Bireylerin Benlik kavramları ile İdeal Benlik kavramlarının bağdaşım Dereceleri Arasındaki Farklar" Eğitim dergisi, s:3, Ankara, 1993
20. GANDER, Mary J. "Çocuk ve Ergen Gelişimi" Çev. bekir Onur, İmge Kitabevi, Ankara, 1993
21. GENÇTAN, Engin "Psikanaliz ve Sonrası" Hür Yayınları, İstanbul 1981
22. GENÇTAN, Engin "Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar" Remzi Kitabevi, İstanbul, 1989
23. GÜÇRAY, Sonay "S. E. İ. Öz - saygı Envanterinin Geçerlik ve Güvenirliği" C. Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi C:1, S:9, Adana 1993
24. GÜNEYSU, S. "Ana - Babaların Çocuklarına Karşı Tutumları ve Çocuğun Davranış Problemleri" H. Ü. Sağlık bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi) Ankara, 1982

25. GÜNGÖR, A. "Lise Öğrencilerinde Öz - saygı Düzeyini Etkileyen etmenler" (Yayımlanmamış Doktora Tezi) H. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara, 1989
26. HAKTANIR G. "Aile ve Çocuk etkileşimi" Okul Öncesi Eğitim Dergisi, Ankara, 1993
27. HALL, C. S.
LINAZEY, G. "Teories of Personality" New York, 1970
28. HORNEY, K. "Nevrosis and Human Growth" New York, 1968
29. KILIÇÇI, Y. "Üniversite Öğrencilerinin Kendilerini Kabullerini Etkileyen Bazı değişkenler" Yayımlanmamış Doçentlik Tezi, H. Ü. Ankar, 1981
30. KORKMAZLAR, Ü. "Son Çocukluk Dönemi" Ana - Baba Okulu, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1990
31. KULAKSIZOĞLU, A. "Anne ve Baba Tutumları Açısından Gençlik sorunları" Aile ve Çocuk Dergisi, 1985
32. KUZGUN, Y. "Ana - Baba tutumlarının Kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi" Yayımlanmamış Doktora tezi, H. Ü., Ankara, 1972
33. NASLOW, A. H. "Toward A Psychology of Being" New York, Van Nostrand, 1970
34. OSKEY, G. "Ana - Baba Ergen ilişkilerini Geliştirici Öneriler" H. Ü. Eğitim Fakültesi dergisi, S:1, Ankara, 1986
35. ÖNER, U. "Ergenlik Psikolojisi" Derleyen Bekir Onur, Hacettepe Taş Kitapçılık Ltd. Şti. Ankara, 1987
36. ÖZTÜRK, I. "Ana - Baba Tutumlarının Üniversite Öğrencilerinin Bağımsızlık, Duyguları Anlama, Yakınlık, Başatlık, Kendini Suçlama ve Saldırganlık Düzeylerine Etkisi" Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi, H. Ü. Ankara, 1990

37. ÖZTÜRK, O. "Ruh Sağlığı ve Bozuklukları" Medikomat Basım Yayın San., Ankara, 1994
38. ROGERS, C. "A Theory of Theraphy, Personality and Interpersonal Relationship As Developed In Client - Centered Framework" In Koch (ed) Psychology V: 3, New York, 1959
39. SKAALVİK, E. M. "Acedemic Achievement Self - Esteem and Voluing of The school Some sex Differences" British Journal of Educational Psychology, V: 53 Norway 1983
40. TORUCU, B. K. "13 - 14 Yaşındaki Gençlerin Sosyo - Ekonomik Düzeyi ve Ana - Baba Tutumlarındaki Farklılıkların Belirlenip Benlik Saygısına Etkisinin Araştırılıp Karşılaştırılması" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi D. E. Ü. İzmir 1990
41. ULUĞTEKİN, S. "Çocuk Yetiştirme Yöntemleri Açısından Ana Baba Çocuk İlişkileri" H. Ü. Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi, C: 2, S:1-3, Ankara, 1984
42. WELLS, E. L. MARWELL "Self - Esteem It's Conceptualization and Measurement" California sage Publications, 1976
43. WIEFIELD, K. Who Am I and What Can I Do? Children's Self - Concepts and Motivations in Achievement, Situations, educational Psychologist, New York, 1991
44. YÖRÜKOĞLU, A. "Gençlik Çağı" İstanbul 1989

EKLER

- EK - 1 Piers - Harris Benlik Saygısı Ölçeği**
- EK - 2.....Ana -Baba Tutum Envanteri**
- EK - 3.....Kişisel Bilgi Formu**

EK - 1

**Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği
(Piers - Harris)**

ÇOCUKLAR İÇİN BENLİK KAVRAMI ÖLÇEĞİ
(PIERS-HARRIS)

Açıklama:

Aşağıda bir dizi cümle bulunmaktadır. Her cümlenin yanında "EVET" ve "HAYIR" kelimeleri vardır. Her bir cümleyi dikkatlice okuyunuz. Eğer cümle sizin durumunuzu anlatıyorsa, cümlenin yanındaki "EVET" i daire içine alınız. Eğer okuduğunuz cümle sizin durumunuzu anlatmıyorsa, cümlenin yanındaki "HAYIR" ı daire içine alınız. Karar vermekte güçlük çektiğiniz cümleler olsa bile mutlaka cevap veriniz. Ancak, "EVET" ve "HAYIR" ı birlikte işaretlemeyiniz. Bu cümlelerin kesinlikle doğrusu ya da yanlışı yoktur. Bu cümlelerle siz, kendinizi nasıl gördüğünüzü ve kendiniz hakkında neler hissettiğinizi anlatacaksınız. Bu nedenle içinizden geldiği gibi cevaplayınız.

I. Sınıf arkadaşlarım benimle alay ediyorlar.....	Evet	Hayır
2. Mutlu bir kişiyim.....	Evet	Hayır
3. Benim için arkadaş edilmek güçtür.....	Evet	Hayır
4. Genellikle mutsuzumdur.....	Evet	Hayır
5. Akıllıyım.....	Evet	Hayır
6. Utangacıım.....	Evet	Hayır
7. Öğretmen bana soru sorduğunda sinirli oluyorum...	Evet	Hayır
8. Görünüşüm beni rahatsız eder.....	Evet	Hayır
9. Büyüdüğümde önemli bir kişi olacağım.....	Evet	Hayır
10. Okuldaki sınavlar sırasında sıkıntı başlar.....	Evet	Hayır
11. Çok fazla sevilen biri değilim.....	Evet	Hayır
12. Okulda iyi huyluyumdur.....	Evet	Hayır
13. İşler ters gittiğinde genellikle bu benim hatamdır	Evet	Hayır
14. Ailem için sorun yaratırım.....	Evet	Hayır
15. Güçlüyüm.....	Evet	Hayır
16. İyi fikirlerim vardır.....	Evet	Hayır
17. Ailemin önemli bir üyesiyim.....	Evet	Hayır
18. Genellikle işleri kendi bildiğim gibi yapmak isterim.....	Evet	Hayır

- 19.Elle yapılan işlerde iyiyim.....Evet Hayır
- 20.Kolayca vazgeçerim.....Evet Hayır
- 21.Okulla ilgili çalışmalarda iyiyim.....Evet Hayır
- 22.Çok fazla kötü şeyler yaparım.....Evet Hayır
- 23.İyi çizerim.....Evet Hayır
- 24.Müzikte iyiyim.....Evet Hayır
- 25.Evde kötü davranırım.....Evet Hayır
- 26.Okulda çalışmalarımı yapmada yavaşım.....Evet Hayır
- 27.Sınıfın önemli bir üyesiyim.....Evet Hayır
- 28.Sinirliyim.....Evet Hayır
- 29.Güzel gözlerim vardır.....Evet Hayır
- 30.Sınıf önünde iyi ders anlatabilirim.....Evet Hayır
- 31.Okulda hayalciyim.....Evet Hayır
- 32.Kardeşlerime takılırım.....Evet Hayır
- 33.Arkadaşlarım düşüncelerimi beğenirler.....Evet Hayır
- 34.Sık sık başım belaya girer.....Evet Hayır
- 35.Evde uysalım.....Evet Hayır
- 36.Şanslıyım.....Evet Hayır
- 37.Çok fazla endişeleniyorum.....Evet Hayır
- 38.Ana-Babam benden çok şey bekler.....Evet Hayır
- 39.Halimden memnunum.....Evet Hayır
- 40.Olayların dışında bırakıldığım kanısına kapılırım.....Evet Hayır
- 41.Güzel saçlarım vardır.....Evet Hayır
- 42.Okulda sık sık gönüllü çalışmalara katılırım.....Evet Hayır
- 43.Keşke farklı bir kişi olsaydım.....Evet Hayır
- 44.Gece iyi uyurum.....Evet Hayır
- 45.Okuldan nefret ederim.....Evet Hayır
- 46.Oyunlar için en son ben seçilirim.....Evet Hayır
- 47.Çoğunlukla hastayım.....Evet Hayır
- 48.Sık sık başkalarına kötü davranırım.....Evet Hayır
- 49.Okuldaki sınıf arkadaşlarım iyi fikirlerim
olduğunu düşünürler.....Evet Hayır
- 50.Mutsuzum.....Evet Hayır
- 51.Çok arkadaşım vardır.....Evet Hayır

52.Neşeliyim.....	Evet	Hayır
53.Çok şeye aklım ermez.....	Evet	Hayır
54.Yakışıklıyım."Güzelim".....	Evet	Hayır
55.Çok fazla enerjim vardır.....	Evet	Hayır
56.Kavgalara çok fazla katılırım.....	Evet	Hayır
57.Erkek çocuklar arasında sevilirim.....	Evet	Hayır
58.İnsanlar bana takılırlar.....	Evet	Hayır
59.Ailemi düşkırıklığına uğrattım.....	Evet	Hayır
60.Sevimli bir yüzüm vardır.....	Evet	Hayır
61.Birşeyler yapmaya çalıştığımda, sanki herşey ters gidiyor.....	Evet	Hayır
62.Evde bana takılırlar.....	Evet	Hayır
63.Oyun ve sporda liderim.....	Evet	Hayır
64.Döküp saçarım.....	Evet	Hayır
65.Oyun ve sporda oynamak yerine seyredirim.....	Evet	Hayır
66.Öğrendiklerimi unutuyorum.....	Evet	Hayır
67.Geçimli bir kişiyim.....	Evet	Hayır
68.Kolayca kızarım.....	Evet	Hayır
69.Kızlar arasında sevilirim.....	Evet	Hayır
70.İyi bir okuyucuyum.1.....	Evet	Hayır
71.Grupla çalışmaktansa yalnız çalışmayı tercih ederim.....	Evet	Hayır
72.Kardeşlerimi severim.....	Evet	Hayır
73.İyi bir görünüşüm vardır.1.....	Evet	Hayır
74.Sık sık korkarım.....	Evet	Hayır
75.Sürekli birşeyler düşürür ve kırarım.....	Evet	Hayır
76.Güvenilebilirim.....	Evet	Hayır
77.Diğer kişilerden farklıyım.....	Evet	Hayır
78.Kötü şeyler düşünürüm.....	Evet	Hayır
79.Kolayca ağlarım.....	Evet	Hayır
80.İyi bir insanım.....	Evet	Hayır

EK - 2

Ana Baba Tutumu Envanteri

ANA-BABA TUTUMU ENVANTERİ

AÇIKLAMA:

Bu ölçek ana ve babanın sizlere karşı tutumunu ölçmek için hazırlanmıştır. Ölçekte 105 ifade vardır. Ölçeğe vereceğiniz cevapları cevap kağıdına işaretleyeceksiniz. Önce envanterdeki ifadeleri dikkatle okuyun. İfadenin annenize, babanıza, herikisine ya da hiçbirine uygun oluşuna göre, ona ait cevap aralığının içini iyice karalayınız. Cevabınızı değiştirmek istediğinizde ilk karaladığınız yeri iyice siliniz.

İfadelerin bazıları geçmiş bazıları geniş zamanlıdır. Anne ve babanızın size karşı tutumunda son zamanlarda bazı değişiklikler olmuş olabilir. Sizden istenen, anne ve babanızın size karşı GENELLİKLE nasıl davrandığını dikkate alarak ifadeleri cevaplamanızdır. Anne ya da babalarını kaybetmiş olanlar, varsa üvey anne ya da babalarının veya anne ya da babayı temsil eden yakınları -nın tutumlarını dikkate alarak ifadeleri cevaplayabilirler.

ÖRNEK:

Bana sık sık hediye alır.

Yalnız annenizin size sık sık hediye aldığını babanızın hiç almadığını düşünelim. Bu durumda:

Hiçbiri Anne Baba Herikisi

// // //

olarak cevaplayınız.

1. Arkadaşlarımı benim gözümle görmeye çalışırdı.
2. Sevmediğim bir yemeği sırf bana yarayacağı düşüncesiyle zorla yedirdiği çok olmuştur.
3. Daima kendi aklımı kullanmama ve kararlarımı kendim vermeme beni teşvik etmiştir.
4. Nadiren beni bir işe teşvik edip desteklemiştir.
5. Küçük yanlışlarımı bile çok şiddetle cezalandırırdı.
6. Yerinde ve uygun kararlar verebileceğime inanır.
7. Bana önemli ve değerli bir kişi olduğum inancını vermiştir.
8. Gençlerin, ailelerinin seçeceği ya da onaylayacağı kimselerle evlenmesi gerektiği görüşündedir.
9. Görgü kurallarını öğrenmede kendisinden hiç yardım görmedim.
10. Arkadaşlarımın evimize gelmesinden hoşlanmaz, benim onların evine gitmemi isterdi.
11. Karşılaştığım bir güçlükte kendi bulduğu çözüm yolunu uygulamaya beni zorlardı.
12. Bir çalışmaya girdiğim zaman kimin neden haklı olduğunu görmeme yardım eder.
13. Karşı cinsle arkadaşlığımı kendisine rahatça anlatabilirim.
14. Bir şeyi yapmamı üst üste söyler, mazeretimi dinlemez.
15. Karşı cinsten arkadaş edinmemi hoş karşılamaz.
16. Çoğu zaman beni dinlemeyecek kadar meşguldü.
17. Çok cana yakın ve müşfik bir insandır, çocuğu olmaktan gurur duyuyorum.
18. Yapabileceğimden fazlasını yapmaya beni zorlardı.
19. Sık sık beni başından atmak istediğini hissederdim.
20. Kendisine çok ihtiyacım olduğu zamanlar ya evde bulunmaz ya da fazla meşgul görünürdü.
21. Kötülemekten çok överdi ama bunda çok ileri gitmezdi.

- 22.Oldukça küçük bir yaştayken bile kendime ilişkin ufak tefek kararlar almaya beni teşvik ederdi.
- 23.Daima öfkesine hakim olmuş pek seyrek olarak ufak tefek şeylere kızmıştır.
- 24.Sokağa çıkıp oynamak için her seferinde kendisinden izin almak zorundaydım.
- 25.Sofrada konuşmama izin vermezdi.
- 26.Bütün gün boyunca sokaklarda başıboş dolaşmama aldırmaz etmezdi.
- 27.Günlük olaylar hakkında anlattıklarımı ilgi ile dinleyecek vakti vardı.
- 28.Okul gezilerine katılmama izin vermez.
- 29.Beni benimsemekten çok bana katlandığı duygusu içindeyim.
- 30.Daima gücüne ve kararlarımın isabetine güvenirdi.
- 31.Daima yaptıklarımla yakından ilgilenirdi.
- 32.Okuldan parlak notlar getirmediğim zamanlar çok kızar.
- 33.Okulda üstün başarı göstermemde o kadar ısrar eder ki bu yüzden not konusunda aşırı derecede kaygılanırım.
- 34.Duygu ve ihtiyaçlarıma karşı daima hassas davranmıştır.
- 35.Bana yeterince özgürlük vermiştir.
- 36.Kimlerle arkadaşlık ettiğim onu pek ilgilendirmezdi.
- 37."Sırf benim için"hiçbirşey getirmez,birlikte çarşıya çıktığımızda şeker,çiklet,balon gibi şeyler almayı düşünmezdi.
- 38.Cinsellik konusunda o kadar muteassıptır ki onun yanında bu konuya ilgi gösteremem.
- 39.Çocukken pis ve düzensiz bir kilikle dolaşmam onu rahatsız etmezdi.
- 40.Güç durumda olduğum zamanlar bana daima cesaret vermiştir.
- 41.Hiçbir zaman bir şeyi onu tatmin edecek kadar iyi yapamam.
- 42.Dini ve siyasi konularda kendisi ile aynı fikirde olmadığım zaman benimle daima alay etmiş ve benim bu konuları kavrayamayacak kadar cahil olduğumu ileri sürmüştür.
- 43.Haklı olduğum zaman bunu bana açıkça söylerdi.
- 44.Görüşlerim,fikirlerim,duygu ve inançlarımla ilgilenmezdi.
- 45.Ancak hak ettiğim zaman beni cezalandırmıştır.
- 46.Benimle ilgili bir karar alınırken istek ve ihtiyaçlarımı dikkate alır.
- 47.Cinsiyet ile ilgili konulara karşı normal ve sağlıklı bir tavır geliştirmeme yardım etti.
- 48.Geleceğime karşı içten bir ilgi göstermiş,ama hiçbir zaman amaçlarımı kendisi belirlemeye kalkışmıştır.
- 49,Bir derdim olduğu zaman beni dinlemeye hazırdı.
- 50.Anlaşamadığımız konularda da fikirlerimi rahatça anlatmam imkanı verir,beni sabırla dinlerdi.
- 51.Hakkımdaki kararları çok kere kendisi verir.
- 52.Bana karşı o kadar soğuktu ki"acaba öz çocuğu değil miyim?" diye bir şüphe vardı içimde.
- 53.Kazancı elverdiği halde benim için para harcamaktan çekinir,yetecek kadar harçlık vermezdi.
- 54.Kendisine sormaksızın kişisel eşyalarından herhangi birini alıp kullanmama izin vermiştir.
- 55.Uygun zamanlarda kendisinden izin almaksızın oynamak için sokağa çıkabilirim.
- 56.Bugün bile kendisine sormadan bir arkadaşımın sinemaya gideme
- 57.Okuldan ya da gezmeden eve ne zaman döndüğüm onu hiç ilgilendirmezdi.

- 58.Kendisinin gerçekleştiremediği arzularını bende gerçekleştirmiş görmek istediğini hissediyorum.
- 59.Elbisemi kirlettiğim zaman çok kızardı.Bu yüzden bazı sevdiğim oyunlara katılamazdım.
- 60.İlgi ve yeteneklerime uygun uygun meslek seçmede beni serbest bırakmıştır.
- 61.Bir güçlükle karşılaştığımda istediğim yardımı sağlan fakat kararı bana bırakırdı.
- 62.Beni baştan savmak istediğini hissederdim.
- 63.Nadiren bana birşeyler öğretmeye çalışırdı.
- 64.Beni daha temiz ve güzel giydirebilirdi inancındaydım.
- 65.Herhangi bir konuda isabetli karar verebileceğime inanmazdı.
- 66.Beklentilerine uygun davranmazsam bazan haftalarca bana küser
- 67.Ailemizi ilgilendiren konularda benim de fikrimi sorar,karar verirken dikkate alır.
- 68.Sağlık kontrolüne ihtiyacım olduğunda bunu hep ihmal ederdi.
- 69.Ancak istediğini yerine getirdiğimde beni okşar öperdi.
- 70.Hastalıklarımda benimle pek az ilgilenirdi.
- 71.Eve geldiklerinde arkadaşlarıma iyi davranırdı.
- 72.Vakti olduğu halde derslerime hiç yardım etmezdi.
- 73.Bana daha az hükmetmesini isterdim.
- 74.Makul hudutlar içinde mümkün olan fırsatlara sahip olmama inanırdı.
- 75.Varlığımdan habersiz görünür hiçbir konuda fikrimi sormaz.
- 76.Beni cezalandırdıktan sonra aşırı sevgi ve şevkat gösterirdi.
- 77.Esprili bir kimsedir ama hiçbir zaman benimle alay etmemiştir
- 78.Kendisine yaklaştığımda çok kere soğuk bir şekilde karşılık verirdi.
- 79.Okulda aldığım notlar onu hiç ilgilendirmez.
- 80.Hoşlanmadığı kimselerle arkadaşlık etmemi kesinlikle yasaklar
- 81.Elbiselerimin kumaşlarını ve biçimlerini kendisi seçerdi.
- 82.Yüksek öğrenim yapmazsam çok mutsuz olacağını ima eder dururdu.
- 83.Bir başkası ile konuşurken kendisine soru sormama ya da kendisinden birşey istememe katıyen kızmazdı.
- 84.Beni dünyaya getirdiğine pişman görünürdü.
- 85.Hiçbir zaman nerede olduğumu ve ne yaptığımı merak eder görünmemiştir.
- 86.Beraber çalışırken işlerin nasıl ve neden böyle olduğunu açıklamaya çalışır.
- 87.Daima iyi bir çocuğun,ana-babasının istediği biçimde yetişen onların dediklerini aynen yerine getiren kimse olduğunu söylerdi
- 88.Kendisini memnun etmek için bu alanda okuyorum.Çysa hayatımı başka türlü kazanmak isterdim.
- 89.Cinsiyet konusunda karşılaştığım problemlerimi kendisine açıkладığımda çok ilgisiz davranmıştır.
- 90.Yalnız derslerimle uğraşmamı ister,oyun oynamak istediğim zaman öfkelenirdi.
- 91.Yatma saatim gelince beni hemen yatağa yollar,misafir çocukları ile oynamama izin vermezdi.
- 92.Ergenlik çağında benimle pek az meşgul olmuştur.
- 93.Yemeğimi hazırlamadığı için aç kaldığım olmuştur.
- 94.Beni anlamak için daima içten bir gayret sarfederdi.
- 95.Üzüntülü anlarımda bana çok az şevkat göstermiştir.
- 96.Bana her zaman iyi bir rehber oldu ve hiçbir zaman davranışlarıma hükmetmedi.
- 97.Tabağımdakileri tamamen bitirmeden sofradan kalkmama izin vermez.

98. Beni nadiren cezalandırırdı ve hiçbir zaman arkadaşlarımın yanında utandırmadı.
99. Bana ait kararları çok kere kendisi verirdi.
100. Çocukların yaradılıştan kötü olduğuna inanır, devamlı kontrol altında bulunmaları gerektiğini savunur.
101. Onun gözünde değersiz bir insanım.
102. Beni cezalandırmaktansa sorunları benimle konuşup tartışmayı tercih eder.
103. Karşı cins hakkında daima korku ve güvensizlik uyandıracak telkinlerde bulunur.
104. Anlattıklarımı daima can kulağıyla dinler fakat hiçbir zaman sırlarımı öğrenmeye kalkışmaz.
105. Başkalarına benden daha fazla önem verir, daha nazik davranır

EK - 3

Kişisel Bilgi Formu

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

İlkokul 5.sınıf öğrencilerinin benlik saygıları ile ana-baba tutumları arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırma yapmaktam.

Araştırma sonuçlarının, eğitim alanındaki bilimsel çalışmalara yardımcı olacağına inanıyorum. Bu amaçla, kısa ve kolayca cevaplayabileceğiniz sorulardan oluşan bir anket hazırladım. Her sorunun altında, o soruyla ilgili olası durumlar bulunmaktadır. Sizden kendi durumunuza uygun olanı bulup önündeki parantezin içini iyi ce karalamanız istenmektedir.

Verdiğiniz cevaplar gizli tutulacak ve bu araştırmanın dışın da hiçbir yerde kullanılmayacaktır. Araştırma sonuçlarının güvenilir olması için soruları içtenlikle cevaplayınız. Katkılarınız için teşekkür ederim.

16/01/1995

Ayşen Duru

1) İsim:

2) Cinsiyet: Kız ()
Erkek ()

3) Sen ailenin kaçınca çocuğusun?
a) İlk çocuğuyum ()
b) Son çocuğuyum ()
c) Ortanca çocuklardan biriyim ()

4) Anaokuluna gittin mi?
a) Gittim ()
b) Gitmedim ()

5) Kendini aile üyelerinden en çok hangisine yakın hissediyorsun?
a) Anne () b) Baba () c) Kardeş () d) Hepsi () e) Hiçbiri ()

6) Annenin öğrenim durumu nedir?
a) Okur-Yazar değil ()
b) Okuryazar-ilkokul mezunu ()
c) Ortaokul mezunu ()
d) Lise veya dengi okul mezunu ()
e) Üniversite mezunu ()

7) Babanın öğrenim durumu nedir?
a) Okuryazar değil ()
b) Okuryazar - ilkokul mezunu ()
c) Ortaokul mezunu ()
d) Lise veya dengi okul mezunu ()
e) Üniversite mezunu ()

8) Annen çalışıyor mu?
a) Çalışıyor ()
b) Çalışmıyor ()

9) Geçen yıl okul başarın nasıldı?
a) Pekiyi () d) Zayıf ()
b) İyi () e) Çok zayıf ()
c) Orta

10) İçinde bulunduğunuz yıl okul başarının nasıl olacağını tahmin ediyorsun?
a) Pekiyi () d) Zayıf ()
b) İyi () e) Çok zayıf ()
c) Orta ()